

Universitätsbibliothek Wuppertal

Epistolæ obscvrorvm virorvm

cvm inlvstrantibvs adversariisqve scriptis

Textvs

Hutten, Ulrich von

Lipsiæ, 1864

Sententiae sive decisiones earundem contra Oculare speculum Joannis
Reuchlin Phorcensis

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-976](#)

lum magnum honorem ac laudem: Hoc suscipiat a me vestra Cesarea maiestas in bonam partem. Datum in Moguntia Feria tertia post diem Paschalem Anno XI.

Obediens Uriel Archiepiscopus Moguntinus et elector princeps.

5

Postquam predictas litteras Cesareę maiestati presentavi: tunc dicebatur mihi quomodo Ioannes Reuchlin esset in curia Imperatoris magnis factionibus et contra me graviter esset conquestus, sperans me puniendum in corpore et vita, propterea quod suam iniusticiam in manuali speculo veritate publice correxissem. Cumque volebam egredi Cesaris pallacium, presto 10 erant venerandi ac benedicti domini, doctor Zobel bone memorię, prepōsus tunc temporis in Nurmarck, et doctor Peudinger Augustensis adorientes me verbis severis quemadmodum eis Iohannes Reuchlin inspiraverat. Tunc ¶ ^{¶b} viriliter eis respondi, dicens quod nos duos secundum morem iuris suscipere ac penitus audire vellent, Et hoc factum iniustum corrigerem secundum 15 suum meritum. et sic exivi pallacium. postea misit prepōsus famulum suum ad me, invitans me ad cenam. ubi cena peracta, incepit prepōsus, sicut prudens et apprime doctus vir, mecum loqui de quibusdam articulis, propter quos Ioannes Reuchlin de me esset conquestus, ut alteram etiam partem quantotius audiret. Tunc ego ipsius honorificentię totum hoc negotium 20 unum cum reliquo adeo clare exposui, ut digitis suis tangere posset. Deinde dixit prepōsus ad me, merito Ioannes Reuchlin daret mille ducatos, ut commode et honore suo salvo exoneratus hoc negocio foret. Iniciebat mihi prepterea bonam spem, quamvis Reuchlin magnis factionibus stipatus esset . in curia imperatoris, tamen nihil contra me aut perficere deberet aut con- 25 sequi: Illo igitur eodem vespere conferebat se prepōsus ad imperatorem, ubi quid cum sua maiestate tractaverit penitus ignoro: Sed tertio deinde die eram ex mandato Cesaris a consiliariis suis vocatus et proposuerunt mihi gravissimam querelam Ioannis Reuchlin, qui non erat presens, ut responderem ad hanc: ex qua ratione hoc fecisset. Respondi ego, unius 30 viri sermo est medius, altera quoque pars audienda est. petui quoque ut apud me vocaretur Ioannes Reuchlin ad audiendum scripta (ut ita dicam) contra scripta, os contra os. Adieci quoque ut quicquid essem locutus aut scripsisset, illud velim coram excellentissimis consiliariis scriptis et iure probare. Et ad legittimam responsionem meam iusserunt me consiliarii 35 recedere. deinde vero quid inter se tractaverint ignoro. Sed Cesareę maiestatis Cancellarius dominus ipse Serenteiner attulit mihi a curię consiliariis responsionem, quomodo Cesarea maiestas velit negotium illud committere Episcopo Augustensi, et ego deberem letus abire domum in bona pace, nec interea temporis contristari aut quid mali metuere. Nunc autem 40 postquam Reuchlin intellexit, quod astucia et practica sua ad opprimen-

dum me apud Cesaream maiestatem ac consiliarios eius habere locum non posset, et consultatio etiam sua apud multos litteratos viros reiecta atque contempta foret, Tunc Reuchlin diabolica et obstinata superbia motus || ad [¶] Ciiij defendendum errorem suum, effinxit in consultationem suam Germanicam ⁵ Latinam interpretationem, quæ tantum sonat sive ad rem facit, quemadmodum ille qui se tempore hiberno antiquis caligis legit aut veteres calceos antiquo reficit corio. Huiusmodi igitur glosam cum consultatione et præterea probosa quedam verba contra me expressa in unum volumen redegit, imponens huic libro nomen oculi specularis, quod impressum divulgari ¹⁰ fecit, mittens ad nundinas Franckfordienses, ut ibidem publice venderentur. Nunc autem quia Iudei eodem tempore erant Franckfordie ex omnibus regionibus, et audiverunt quod talis liber in favorem illorum conscriptus venderetur, cucurrerunt ipsi quasi famelici canes, ementes libros illos, in magna et innumera copia, Latina autem glossemata prænominata abiecerunt de consultatione Germanica et suppresserunt, eo quod separabilia essent ab eadem et ita solam consultationem, quæ erat pro eis et contra nos, retinuerunt, ad disputandum cum pusillis aut rudibus Christianis, ut eos seducere possent in suam fidem sive rectius perfidiam, quod quidem proculdubio factum est. ¶ Nunc igitur animadvertere, factum est in uno ²⁰ sabbatho, quod Iudei in quadam magna aula gaudium ingens et conventum habuerunt. Deinde autem, quemadmodum ego certior factus sum, instruxerunt Iudei duas imagines seu figuræ, quarum una esset Ioannes Reuchlin in angelica forma instar prophetæ, Altera vero figura Pepericornus in forma diabolica. has figuræ contra se, hoc est e regione, ad ²⁵ intervallum aliquod collocarunt. unusquisque igitur Iudeus habuit in manu sua librum Ioannis Reuchlin, erectis brachiis circum illas imagines ducentes choreas exilientes in altum, quemadmodum in Egypto circum conflatilem vitulum saltarunt, Inter chorisandum autem ante imaginem Ioannis Reuchlin flexerunt genua sua, magnum ei impendentes honorem: me autem tanquam diabolum percusserunt et cultris petierunt. deinde quodam die solis adducti sunt in vicum Iudeorum hi libri Ioannis Reuchlin venalesque propositi. quapropter mirabantur Christiani, eo quod inauditum esset libros Christianorum solere vendi Iudeis: Hoc postremo dictum est Archiepiscopo Moguntino, qui cum audisset, consultationem ipsius esse, a ³⁰ se et ab aliis reiectam, misit ad || plebanum Franckfordiensium sacræ theologie professorem, ut diligenter animadverteret de libris illis. Ideo pastor ipse vix legerat duas quaterniones et continuo exclamavit alta voce ‘ad patibulum, ad patibulum cum libro hoc’. Quapropter prohibuit per multum ducentorum aureorum, ne aliquis venderet hos libros. Quo facto ³⁵ misit evestigio eundem libellum ad universitatem Coloniensem. et c.

⁹ Immo Ocularis speculi. ³⁵ Petrum Meyer.

Nota Primo.

¶ O tu Christiane, qui ista legis, aperi obsecro mentis tue oculos et noli immoderato favore excēcari, Cum Ioannes Reuchlin prius misisset consultationem suam sive speculum suum oculare ad archipr̄esulem Moguntinum et deinde ad imperatorem, nullas adiecit declarationes, nulla⁵ glossemata, nullas excusationes, quibus heretica sua scripta verteret in melius, Postea vero dum esset et ab archiepiscopo Moguntino et a tribus illis clarissimis viris (de quibus supradictum est) aliisque quam plurimis cum sua consultatione reiectus, videretque nequitiam suam multis legitime patefactam, et se in periculo infamię apud plerosque constitutum, suam¹⁰ imprimi fecit consultationem, quam Speculum oculare nominavit, et quasdam Latinas declarationes illi adiecit, separabiles tamen (id quod pessimum erat) a principali et sonlico libro, quemadmodum iam statim enarratum est. et c. Iam considerate, o vos Christiani, et favete veritati, Quale (obsecro) signum est hoc, quod Reuchlin non audebat sibi ipsi confidere¹⁵ nec dare in lucem per publicam impressionem suam consultationem sine declarationibus, qualem prius ipse nudam ediderat? Est profecto signum pessimum, quod ipsius scripta magis excusationibus indiguerunt quam que ab aliis tunc temporis scripta fuere. ¶ Si aliquis Reuchlinista obiecerit 'Necessarium erat declarationes adiicere propter ipsos theologos, qui scripta²⁰ illius Theutonica male intellexerunt', Respondeo, illam obiectionem simpli- citer esse nullam et frivolam, quia tunc temporis nulla se adhuc universitas illi negocio interposuerat neque illius consultationem viderat. Et ut hoc adiungam, priusquam impressum fuisse ab adversario speculum oculare, a multis iam iureconsultis et aliis solertissimis laicis sepenumero reie-²⁵ cūtum fuit. et c. ||

(¶)

Nota Secundo.

¶ Obiiciat nunc alius Reuchlinista sinistre informatus et mihi proponat, dicens 'Tu in culpa es, quod Ioannes Reuchlin imprimi fecit consul-³⁰ tationem suam quod speculum oculare vocant, cum ipsis declarationibus, eo quod tu expresse contra ipsius consultationem in manuali tuo libro scripsisti et illam impugnasti aut rectius perversti'. Respondeo novam istam obiectionem falsam esse, et hoc tali ratione quod ego in meo libro manuali (Theutonice 'in mynen hantspegl') nunquam expresse aut verbis apertis ipsius consultationem nominaverim, aut de illa mentio-³⁵ nem fecerim, quanquam hoc tamen iure facere potuissem, eo quod nulla erat consultatio, et quod plus ipse apposuerat consultationi sue quam ei erat mandatum ab Imperatore, Etiā quod ipsa tunc temporis mandato imperiali tribus illis doctoribus (quorum antea feci mentionem) fuisse exhibita, Et ab archiepiscopo Moguntino et pr̄enominatis doctoribus reiecta⁴⁰ nec celata, mihi atque aliis data fuisse. Attamen ut tanto iustius age-

rem et ipsi adversario nullam iniuriarum ansam præberem, nominare in meo libro non volui ipsius consultationem, id est (ut theutonice loquar) syn raetschlach. False igitur mihi hactenus hoc impositum fuit, sicuti liber ipse meus, de quo nunc mentionem feci, perpetuo testabitur.

5

Nota Tertio.

¶ Posito tamen casu quod ego perfidia (si veritatem licet fateri) et occultis ipsius scriptis laccessitus, importune et expresse contra ipsius consultationem scripsisse, debuit ipse, qui doctor est et senex, moderatius mecum egisse et sibi ipsi temperasse, nec propterea suas hereticas pravitates in favorem Iudeorum contra Christianos per totum mundum seminasse, nec inimicis Christi nova contulisse gaudia. ¶ Item si in meo speculo manuali quovis modo offensus fuisset Ioannes || Reuchlin (id quod tamen fieri [¶]^a^b nolebam, sicuti protestatus sum in libro meo supradicto, littera et columna tertia) debuisse merito vel coram Cesarea maiestate, vel coram archipresule Moguntino, aut in camera imperiali contra me iuridice processisse, et non metipse apostaticam suam consultationem impressam in publicis nundinis per universum emisisse. ¶ Quod autem facere illud, hoc est me in ius vocare debuisse, tali patet ratione: Nam in speculo meo manuali, paragravo antepenultimo, expresse satis hoc protestatus sum. Sic enim scripsi: Si doctor Reuchlin ob hec mea scripta contra me conqueri velit, ego ultra venire paratus ero vel ad Cesaream maiestatem, vel ad Reverendissimum Uriellem archiepiscopum, vel ad doctores diversarum universitatum (sive hi sint Colonienses, sive Moguntini, sive Friburgenses, sive Erphordenses, sive Heidelbergenses) vel ad alios prefectos aut iudices seculares, ut coram illis veritas ipsa patesceret .et c. ¶ Item fateor me in manuali meo speculo quandoque Ioannem Reuchlin nominasse, sed nunquam ipsius consultationem expressisse. Item fateor me in eodem libro contra ipsum scripsisse, sed solum de his que me dumtaxat concernebant, et que ante a me sepius contra Iudeos scripta fuere, sicut de oratione felaschummodim .et c. Non scripsi ego hereticas ipsius propositiones quas ego non intelligo, sed illa solum, que ipse contra me perperam et occulte susurrarat, licet hoc publice tunc temporis ab eo factum maluissem. ¶ Subticui ego Ioannem Reuchlin comparasse (ut ab aliis intellexi) humanitatem Christi habitui meretricio et scripta doctorum ecclesie antiquis caligis, Subticui etiam Ioannem Reuchlin in sua consultatione posuisse, Christum non fuisse a Iudeis tanquam verum deum interemptum, et multa alia id genus pessimata, quibus ego me interponere neque possum, neque debeo, neque volo, neque etiam tunc temporis interposui, quia hoc doctorum erat .et c.

¹² fuiff³ 1.

EPP. OBSCVROR. VIROR.

Nota Quarto.

¶ O vos Christiani, audite nunc argumentum Reuchlinistarum, quo
me convinci posse falso arbitrantur. Sic || enim obloquuntur mihi 'Tu
baptizate Iudee es in culpa quod Ioannes Reuchlin contra te scripserit,
tibi minatus sit, te accusarit et c.' Respondeo hoc falsissimum esse et
nihil eo falsius et hoc probo tali ratione: priusquam enim consultationem
ipse suam scripturus esset, nunquam eum aut vidi aut novi, Quapropter
cum iam consultandum esset quid de quibusdam Iudeorum libris agendum
foret, (ut supra dictum est) profectus sum in domum ipsius. Quo cum
venissem, me humanissime tractavit et de meo adventu gavisus fuit, et ¹⁰
quod amplius est, me instruxit, quidnam facere deberem apud imperato-
rem, sicut ipsius chirographo probare possum. Deinde tamen callidius ex
me rebus omnibus ab eo intellectis mihi dissimulanter promisit se sanctis-
sime scripturum. Quo minime servato mihi apud Cesaream maiestatem
contra datam fidem impiissime in sua consultatione detraxit, ut patet in ¹⁵
speculo oculari, et sic me tradidit sicut Iudas Christum, et multo peius,
quia hic publice, ille autem occulite. Hoc ubi incredulus legeram, iustis-
simam habui occasionem scribendi contra eum consultatione saltem ipsius
nunquam nominata. Et ideo prior me lessit, non ego illum. Perfidus
igitur Ioannes Reuchlin condemnandus, et ego (ut ingenuo fatear) in ²⁰
nullo reprehendendus, quod quam verum sit, sapientibus patet semperque
patebit.

Nota Quinto.

¶ Alio nunc medio utar et vero quo luce clarius videbitur, quod ipse
propter meum librum, hoc est speculum manuale, non habuerit occasionem ²⁵
imprimendi suam consultationem, Immo etiam, quod quamvis a me Iesus
fuisset in libro meo prememorato, uti supradictum est, quod tamen non
debuerat, neque etiam (id quod notatu dignissimum est) quovis modo poterat
suam edere consultationem, aut in ea contra me scribere. Nec autem
probo tali ratione: Nam cum una essemus coram Cesarea maiestate et ipse ³⁰
me accusasset cum suis, eo quod ego edidisse speculum meum manuale,
inclytissimus imperator audita per suos a me rationabili causa silentium
utriusque nostrum indixit, et ad tempus ab eo sive a suis nobis constitu-
endum, pacem ab utraque parte inter nos duos servari || voluit. Ipse igitur
Ioannes Reuchlin non fuit obediens voluntati imperatoris sive consiliarii ³⁵
eius optime meritis, sed non expectans tempus quod nobis constituendum
erat, sua sponte et sua (ut ita dicam) temeritate imprimi fecit suam er-
roneam consultationem. ¶ Et præterea si nullo modo illud futurum re-
conciliationis tempus expectare voluisse, debebat ipse me tanquam civem

²¹ si 1. ³⁷ vt itam dicā 1.

Coloniensem pro suo arbitrio in quocunque ius coram quovis iudice (prout iuris est) vocavisse, eo quod paratum me obtuli ea in re (ut pauloante dictum est) coram quocunque semper obedientissimum esse velle .et c.

¶ Ex his igitur et aliis predictis rationibus (quibus me defendendo extrellum iudicij diem expectaturus sum) satis vere et clare patet, me Joannem Pepericornum neque adversarii consilia iniuste publicasse, neque ipsum suam perditissimam consultationem ob speculum meum manuale in lucem edidisse. Intelligenti igitur et bono Christiano satis. Quapropter continuabimus Quomodo scilicet ex Franckfordia speculum ipsius oculare primum ad manus doctorum pervenerit.

Quum pastor Franckfordensis (ut supra dictum est) ex mandato Archipresulis Moguntini in nundinis prohibuisset ne quisquam tam sonicum oculare speculum venderet, et deinde cum eiusdem Archiepiscopi iussione inquisitori hereticę pravitatis Coloniā misisset, nec ille solus (eo quod plus vident oculi quam oculus) rem tam ancipitem aggredi vellet, fuerunt ibidem ordinati ab universitate et ab hereticę pravitatis inquisitore duo Egregii doctores, quorum unus fuit Venerabilis magister noster Arnoldus Tungarensis sacrę theologię professor, primarius Regens in collegio Laurentiano, Alter vero fuit venerabilis et Religiosus pater, et dominus, magister Conradus Regens Monasterii predicatorum, Conterraneus et singularis etiam amicus ipsius Reuchlin. His prénominiatis doctoribus ab universitate commissum erat quod ipsi deberent librum hunc perpendere et diligenter examinare, de folio scilicet ad folium, de verbo ad verbum, atque de articulo ad articulum, et in quo dubitarent, deberent ipsi hoc propone-re universitati, ut latius omnia discuterentur. Ceterum cum doctores in labore essent atque multos pravos articulos excerptissent: tunc Reuchlin hoc percipiens, continuo scripsit ex patria sua ad doctores nostros libenterque purgasset || domum suam, petens humiliter et se subiiciens nostris filij doctoribus quod in quibuscunque ipse errasset aut peccasset, se ultro illa revocare velle, quemadmodum sequentes ipsius satis hoc superque testantur littere.

¶ Egregio viro et excellentissimo sacrę theologię doctori domino N. de Tungaris in splendidissima Coloniensi universitate cathedram sanctissimarum scripturarum tenenti domino suo quam observandissimo.

¶ S. D. P. Egregia tua virtus et sapientia, Excellentissime doctor, qua in tam illustri omnium bonarum doctrinarum universitate, ut sol astris,

¹⁵ accipitez 1. ²⁰ Conradus] Kollin. ²² Epistola sequens extat etiam in Illustr. viror. epp. ad Ioa. Reuchlin. Hagenoe 1519. 4º. pagg. p ii sqq. quam in sqq. 2. designo. ³² In 2. hec inscriptio est: Ioannes Reuchlin Phorceñ. LL. Doc. egregio sacrae Theologie Doctori de Tungaris S. D. P.

sic tu optimis quibusque præstas, id merito tuo facil, quod nuper defensio-
nis meæ contra libellum quendam famosum adversus me turpiter editum
censor ut audio a Reverendo clarissimorum theologorum collegio sis datus.
Quo plane gaudeo te mihi talem tantumque contigisse, qui posses compati
humanis infirmitatibus, virum tam doctum, tam peritum, et forte in vita 5
multis quoque mortalium periculis temptatum, ubi pro tua exuberanti per-
spicacia videbis, me non mea temeritate ulla in hanc Charybdim, in hæc
male fortunæ involucra, in hos scyllæos scopulos impegisse, sed mandato
Imperatoris et archiepiscopi preceptis paruisse, ut celere quid de creman-
dis Iudeorum libris sentirem, obsignato fideliterque transmisso consilio,¹⁰
cum nemine antea communicato patefacerem. Nam excellentię tue, doctor
eximie (ita me deus adiuvet) recte iuravero, mihi tum quum essem in di-
ctando, nullius universitatis venisse in mentem, nullum me cogitasse homi-
num consiliorum collegam, quamvis in commissione nominatim alios quo-
que deprehenderim, quibus par negocium fuisset imperatum. Atqui festi-¹⁵
natione laboris imprudens ego, non quid altii dictaturi essent, sed tantum
quid ipse afferrem, in medium consideravi. Quare per deum immortalem
nullius docti hominis contemptu ea scripsi, Tantumque abest ut elatione,
fastu, livore aut erga quosvis litteratos tumore animi in his scriptis usus
sim, ut etiam nemo de me veraciter proferre queat, me quibus vixi quin-²⁰
quaginta sex annis ullo unquam tempore scientiarum peritos neglexisse,
aut eorum cum aliquo rixam habuisse. Sed omni ego disciplinę semper
honorem detuli, maxime autem sacratissimę theologie, ita ut novissime in
ſijb illius profectum, utilitatem atque laudem || Hebreorum linguam in latinas
regulas, opus antea inauditum, redegerim, eiusque dictionarium constru-²⁵
xerim labore meo plenissimum, cum nonnulo rei meæ familiaris impendio
ac iactura. Tantum me movit sacrarum litterarum insignis excellētia et
eiusdem discipulorum honor et decus. Id scribo ut nemo me arbitretur
illustre illud et splendidissimum gymnasium vestrum contempsisse, qui ad-
huc nesciam quale vos consilium dederitis: potuit autem fieri ut cum de³⁰
cremandis Iudeorum libris nullam legem, nullum Canonem, nullum decre-
tum publicum, nullam universalis ecclesiæ determinationem particulari modo
specifice latam vidi sem, tum ego rem omnem tanquam in iure dubitabilem
tractare topico rhetorum more ad persuadendum apto instituissim, ubi
omnis animi motus mihi pro argomento fuit, sive causaret quantamlibet ³⁵
suspitionem, seu vehementer violentamve præsumptionem aut certe neces-
sariam probationem, ut in deliberativo dicendi genere fieri consuevit. In
ipsis autem argumentis fortasse digressus sum paulo amplius quam oport-
tere quibusdam videatur Et ut me peregrinorum cohors istac transeuntium
certiorem facit, ego multis in Civitate vestra columnis insimulor, quas⁴⁰

³² yniuerſis 1. ipſe i. f. correxit.

Pepericornus, peperiphrones mihi nullis meis demeritis precedentibus circum quaque cursitantes struunt. Accedit ad hoc quod quidam spectatissimi theologi candidati fortassis egre ferre possent, me qui sacrarum litterarum discipulus nunquam fuerim, hominem scilicet eius scientie ignarum auctoritates inseruisse divinas et sanctorum patrum testimonia a me non bene (ut aiunt) intellecta. Egregie et excellentissime doctor, observandissime domine, adducta per me cernes theologica, sicut rusticorum sacerdos in sermonibus medicinam allegare posset. Fateor enim, in scholis theologiam non didici, sed civiles leges. quare vestram disputandi rationem ignoro. Est autem nihilo minus mihi pura conscientia, quod voluntas mea non avertatur a Christo qui est caput ecclesie. Quicquid igitur sancta ecclesia (que est columna et firmamentum veritatis) credit, idem ego et taliter credo. Et sicut ipsa exponit sacram scripturam, ita ego exponendam censeo, atque confiteor, et si usquam aliter exposuisset quam patiatur intellectus ecclesie, quod tamen fecisse me non memini, pro tunc ego sicut pro nunc et nunc sicut pro tunc illud corrigere et emendare paratus sum, et stare omnino || determinationi ecclesie, ut integratatem in me suam fides incontaminata custodiat. Oro igitur, prestantissime doctor, ut si quemquam scriptis meis lessisse tibi videar, si mea facilitas ullum hominem male offendit, facias me per humanissime benignitatis tuę indulgentissimas litteras certiore, habendo in me patientiam et omnia reddam tibi. iubeas velim et monitus recondam gladium, Cantet mihi gallus et flebo, prius ipse tones antequam fulmines. Sic enim natura constituit, ut ignis premoneat crepitum antequam exurat, ruina fragore, antequam supprimat, terra motu, antequam absorbeat, ut talibus minis omnia sibi animantia possint a damno cavere. Valeas feliciter opto, per quam colendissime doctor, et magnificę facultati theologię quanta potes diligentia me obsecro commendes, in meliorem partem omnia et benigniorem interpretando. Datum peregre, quum forte fortuna tabellarius quidam contigisset accinctus itineri. quinto Cal.
30 Novembris. Anno domini. M. D. xi.

¶ Ioannes Reuchlin phorceň. ll. doctor.

Nota lector.

¶ Videamus nunc quam leviter et inconsidere in hac epistola evagatus sit. Oro igitur atque obsecro vos in domino Iesu ut veritatem non modo audire sed etiam tueri velitis.

¹ & Peperiphrones 2. commeritis 2. ⁶ intellecta] neglecta. 2. doctor & obf. 2. ^{9.10} quare datur — ignorare. 2. ¹¹ ecclie 1. ¹² credit, et qualitercunq; credit, 2. ¹⁴ usquam] ullo tempore 2. ¹⁶ Ego p nunc sicut pro tunc & tunc sicut pro nunc illud 2. ¹⁷ Per errorem in 1. est ¶ij suam non habet 2. ²⁶ opto feliciter 2. ²⁷ theologicae me 2. omissio me ante obsecro. ²⁹ accinctus itineri obtigisset. 2. quinto omis. 2. ³¹ Subscriptionem omis. 2.

C In primis itaque laudat mirifice venerabilem virum dominum Arnoldum Tungerensem. postea autem in sua defensione (sed verius offensione) ita turpiter et falso eundem contemnit et vituperat ut nihil supra.

C Titulum tamen epistolę non omittamus Videatis obsecro quomodo mucrone suo proprio conficiatur, ut stulto respondendum sit iuxta stultitiam suam. Sic enim scripsit ‘Egregio et excellentissimo sacrę theologie doctori dño .N. de Tungari .et c.’ Hunc scribendi modum postea in sua execrabilis defensione littera & columna quarta circa finem stultissime condemnavit. Nam cum magister noster venerabilis Arnoldus se non Tungarensem sed de Tungari more solito in titulo sui libri scripsisset, voluit 10 sijj^b Capnion, magistrum nostrum propterea ob || crimen a patria proscriptum esse. Si ergo sunt male sive infames orationes, quando sic scribimus ‘de Maguntia, de Treveri, de Basilea’ .et c. ergo ipse prior ad doctorem nostrum (quem venerabilem fatetur, sicuti est) non de Tungaris sed Tungerensi scribere debuisset aut saltem sui exemplo illam redarguendi levitatem omisisse. quia igitur hoc loco (quod nemo negare potest) auctor ipse seipsum scandalizavit suę orationi proprie contradicendo, alium adiungam locum, in quo professe a se veritati manifestissime contradixit. Scripsit enim cuidam viro nobili ante tempora germanice, quod in oratione iudaica Felamschummodym Iudei contra nos orent nobisque maledicant, et libros 20 contra nos scribant, postea vero in reprobum sensum nescio a quo actus demone, contrarium contra nos omnes scripsit et Iudeos contra veritatem in hoc defendere conatus est ac si ipse melius noscet Iudeorum mores et facta quam hi qui ex illis nati et .XXX. aut .XL. annis eadem proh dolor peccata cum illis perfecere. **C** Sed quid erubesceret hic homo vafer omni 25 hora sibi ipsi contradicere? Tertium audiamus de modo ipsius scribendi et deinde pervertendi levissimo. Magister Ortwinus Gratius vir doctus et honoratus, patre genitus seculari Frederico scilicet de Graes (quod propter obscurorum virorum epistolas dicitur) et non longe a frequenti domicilio Reverendissimi domini Episcopi Monasteriensis prope Cosfeldiam (ut ego 30 ab aliis intellexi et mille etiam hominibus vero verius apud nos cognitisimum est) habitante, ille inquam magister honorandus scripsit contra Ioannem Reuchlin in quodam carmine (sicuti ego ab aliis audivi et adnotavi) ‘Flet Iovis alma parens’ .et c. Ex his verbis probare conatus est magistrum Ortwinum heresiarcham esse, volens Iovem fuisse diabolum et 35 sic inferre Ortwinum voluisse quod Maria virgo intemerata fuissest mater diaboli. quam hec temeraria sint non est meum disputare quia hoc bestię intelligerent. Hoc solum audivi et est verum quod Ioannes Reuchlin scripsit Archiepiscopo Moguntino quod ipse Mercurius et imperator esset Iup-

¹⁹ a. 1505. Cf. Reuchl. Defension. Tubing. 1514. 4º. pagg. Kii. sq. Epistolam post hanc Defensionem repetemus. ²⁷ Cf. infra post Lamentationes O. V. epistolam apologeticam Ortvini Gratii. ³³ Cf. Epist. O. V. I. 38. i.f.

piter. Si ergo talis interpretatio (quemadmodum ipse vult in defensione sua, littera & columna ultima) in diabolum reflectitur, significavit archiepiscopum fuisse ministrum diaboli, et sic commisit iterum crimen lèse maiestatis ac ultimo esset afficiendus supplicio. Hęc autem cum transferranti ex auditis et aliorum acceptis a me scedula pronunciarem, rogatus fui, ut hoc ipsum apponere, quod videlicet Ioannes || Reuchlin sepissime (§4) hoc modo prior Ortwino scripsisset, et quod Fumulus noster (cui ignis est proximus) Erasmus Roterodamum, eloquentem (ut audio) theologum interrogare deberet et quidnam ipse in oratione sua ad divam virginem Mariam intellexerit, cum sic oraverit et indies oret: 'O Maria, tu non solum es nutrix Iovis sed mater Iovis'. Intelligenti satis. Patet igitur quod contra doctorem et magistrum Ortwinum scribendo nihil effecerit, sed quod seipsum scandalizaverit eo quod instar beani sive elementarii pusionis in terminis falso et hoc scienter præstiterit. Et inde nulla est causa quod eos odio 15 persecutur, nisi quod contra apostaticam ipsius consultationem pie atque honestissime scripserint. Sed hęc nunc omitto. nec alia ratione hęc tria notabilia primum adducere volui, quam ut boni videant et sapientes quam levius ipse sit scribendo, quam varius etiam et inconstans, ita ut in centum aliis locis auctor frequenter contradicat sibi ipsi, ex quo laudem (nisi 20 apud reprobos) habere non poterit.

¶ Secundo igitur, ut ad reliquos epistole præscriptę articulos deveniam, Ipse Ioannes Reuchlin letatur et gaudet (sicut in principio epistole videtis) doctorem prefatum Arnoldum scilicet ordinatum esse censorem negotii et librorum, Postea vero in suis invectivis sive famosa sua defensione, scandalosissimis verbis hoc 25 factum detestatus est.

¶ Tertio scribit universitatem nostram esse illustrem in omni doctrina et theologos nostros esse reverendos et clarissimos. Postea vero in suis invectivis et libro famosissimo derogat honori universitatis nostrę et tanquam homo inconstantissimus theologistas eos appellat.

¶ Quarto scribit doctorem Arnoldum proculdubio tam perspicacem esse ut compati possit humanis infirmitatibus, quibus verbis satis insinuat se non satis catholice scripsisse, eo quod censuram extimescat. Et propterea ad istorum confirmationem semper instat et instet, tum apud Cesaream Maiestatem, tum apud Parrhysienses (sicut ipsius epistola testatur 35 ad illos missa) ut silentium imponatur et ne quid contra eum agatur et idipsum nunc in Curia Romana facil. quod apertum est noxię signum, cum hoc nunquam a nostris sit petitum neque adhuc petatur. || Nunquam (§4^b) autem (sicuti nos facimus) instet, ut quod iustum est fieret, et quod hoc verum sit, ipsius scripta testantur. verum de his alias.

¶ Quinto scribit se non sua temeritate ulla in hanc Charybdim et

³⁴ epistola] data Stuttg. XIII. kal. Iul. a. 1514. (apud Bulæum VI. p. 63. sqq.)

involutra incidisse sive impeguisse, sed mandato Imperatoris et Archiepiscopi. hic duo attendenda sunt. primo quod presupponit se in periculum venisse. id quod non fuit viri sapientis, eo quod in scribendis consiliis providum atque perspicacem eum esse oportuit. Secundo quod hic satis aperte serenissimum nostrum Imperatorem, virum unum omnium 5 procul dubio prudentissimum, infamare nititur, et id quidem suo impudentissimo mendatio: Nunquam enim inclytissimus noster imperator et unus omnium religiosissimus Ioanni Reuchlin demandavit ut hereticas pravitates scribebat et illas postea stante (ut supradictum est) concordia, impressas in lucem ederet. Item quod maius est, nunquam ipsius scripta approbat¹⁰ vit, nunquam illis assensum prebuit. immo vetuit ea legi et penitus super primi iussit. Quod hec vera sint et in precedentibus et in sequentibus mandatis patet. ¶ Erubescat igitur (ut cum gratia loquar) semiuducus ipse infelix, ac plane reprobus, qui notissimo mendacio suam nequitiam palliare, et caput mundi totiusque christianæ religionis lumen, ipsumque 15 etiam Archiepiscopum tam turpiter infamare conatus sit. Hoc solum Capnioni demandatum fuit a Cesarea Maiestate, ut una cum ceteris universitatibus expresse in mandato nominatis scribebat, quid de Iudeorum libris quibusdam supra bibliam editis agendum videretur. O utinam inclytissimus noster imperator hanc epistolam ante duos annos legisset: pro- 20 culdubio ipsum in gemonias scalas conieciisset, tanquam de crimine lese maiestatis apertissime convictum. Nemini igitur mirum si de me, si de doctore Arnoldo, si de magistro Ortwino, si denique de aliis viris simul prestantibus et bonis mentiri audeat, cum de serenissimo nostro imperatore et Archipresule Moguntino istius negocii principe tam incredibilia in 25 omnibus suis scriptis mentiatur. Et ideo non impugnatur a doctoribus quod mandato imperatoris et precepto Archiepiscopi scripserit, sicut etiam ipsi scripserunt, sed quod longe latius quam sibi commissum fuit, sua temeritate evagatus sit et ea scripserit in favorem Iudeorum que sibi commissa non fuerunt .et c. ||

30

¶ Sexto, ut at alia properemus. Scribit se celere quid de cremandis Iudeorum libris sensisset secreto patefecisse .et c. Non debebat inquam tam celere scripsisse, ut iam mandati imperialis oblitus in precipitum rueret. Quia (ut ab aliis ante tempora audivi) Augustus dicere solebat Festina tarde. Quod igitur cito et male factum est, quandoque ut pereat 35 est necesse. Deinde in predictis verbis aliud mendacium incurrit, quod de cremandis Iudeorum libris consultationem habendam insinuat, cum hoc serenissimus noster imperator nulli unquam commiserit. Quod qui credere noluerit, Imperatoria manda legat: Aliud est enim perlustrare et super primere sonticos libros quam comburere. Vehementius ergo mentitus est 40

¹⁰ scripa 1.

in defensione sua .Aijj. columna prima, ubi commentus est hanc generalē sibi oblatam questionem (et sunt verba eius in forma), An omnes Iudeorum libri præter bibliam sint perimendi .et c. Nunquam illi neque etiam quibusvis aliis talis fuit oblata questio. Et quod hoc verum esse ab omnibus credatur, scripsit paulo ante in eadem columnā, se nescium fuisse quid imperator struere suo mandato velle, nisi forte (ut ipse ait) libros Iudeorum comburere .et c. Si dubitavit, quare in hac epistola audet dicere de cremandis Iudeorum libris? Falsarius igitur quodammodo mandati imperialis et quia inconstans, preceps, et mendax, a nemine non dico defendens sed ne audiendus quidem.

¶ Septimo. Facit iuramentum, magistro nostro Arnoldo, se penitus immemorem fuisse omnium illorum quibus idem etiam negocium a serenissimo nostro imperatore et archipræsule commissum fuit. o levitatem intollerabilem, o cecam imprudentiam. Debebat homo præceps mandata et commissiones diligentissime perspexisse, priusquam se ad scribendum contulisset. Quid multa? Festinavit tantum hic bonus vir Iudeos in sua consultatione perperam defendendo, ut iam Christianorum et honestatis penitus esset oblitus.

¶ Octavo. scribit se nullius hominis contemptu scripsisse ac in quinquainginta sex annis nullum doctum lessisse .et c. Hoc falsum est, quia in cœco oculari suo speculo cum appendiciis invectus est turpiter et implicite in patrem Gregorium, priorem domus Carthusiensis prope Friburgensem civitatem, virum religiosissimum, doctissimum et optimum. Et || in signum **G** veritatis quod hoc feceris, fecisti manum depingi ad marginem, ut tuę malignitati satisfaceres. Sed quare obsecro contempsisti talem ac tantum virum O tu Reuchlin, nisi quia ex mandato imperatoris cum suis collegis, viris profecto clarissimis, conterraneis quoque tuis, et supranominatis, qui tuum theutonicum bene intellexerunt, consultationem tuam non approbavit, sicut patet in articulis qui sunt penes imperatoriam maiestatem, quemadmodum etiam supradictum est. ¶ Item lessisti me proditorie in consultatione tua. id quod facere non debueras, sicut iam statim satis sufficienter est probatum. postremo lessisti omnes doctores ecclesię et totam Christianitatem, id quod maius fuit quam si unum lessisses. ¶ Taceo quomodo brevi tempore uni ex nostris amicorum suorum scribens gavisus sit de morte Archipræsulis Moguntini, Archiepiscopi Coloniensis Philippi (eo quod contra eum essent) et doctoris Hieronymi imperatoris consiliarii et prothonotarii apostolici, qui verus superiorista, unus illorum trium superioristarum fuit, de quibus dictum est supra. Taceo etiam quomodo laudaverit Parrhysienses, et deinde uni poetę apud nos scribens eos supra modum vituperaverit. Quod igitur non fecit prius, hoc satis superque postea in sua senectute supplevit, et propterea in nullo excusandus.

C Nono. Gloriatur se composuisse dictionarium hebraicum ex industria sua. sed hoc falsum esse satis ostendi in aliis meis scriptis, eo quod parum aut nihil ex se habeat, sed omnia emendicaverit a Iudeis. quibus etiam non erubescit ea gloriose scribere quę soli deo convenient, sicut infra latius patebit. Dico igitur quod ad penam mortis sustinere paratus sum, 5 quod ipse Ioannes Reuchlin non novit omnem Iudeorum scripturam legere, taceo intelligere. Falso itaque sibi tantam gloriam vendicat, qua minime dignus est. Dignus tamen, quemadmodum plerique, qui aliquas auctoritates quandoque ex Gręcis afferunt et alia ignorant

C Decimo. Scribit in epistola precedenti dubitative, scilicet 'potuit fieri', et in offensione sua A. iij. columna prima affirmative loquitur, se nullum decretum vidiisse de cremandis Iudeorum libris. hoc Gij quam sit falsum, in consiliis universitatum patet, ubi || multi iurisconsulti allegantur, qui illos apostolico decreto combustos affirmant, sicut etiam Parphysenses in sua sententia expresserunt. Si igitur neque theologus es, ut 15 in eadem ista epistola fateris, neque iureconsultus, eo quod principales non legeris, debebas hoc consultandi onus reliquise, nec tibi arroganter vendicasse quorum peritiam non habebas, neque unquam es habiturus. Timendum est igitur quod tua superbia te decepit et quod magis studiosus sis circa prophana et nihil ad ecclesiam pertinentia quam circa di- 20 vina aut ea quę supra firmam petrum sunt edificata.

C Undecimo Scribit in precedenti epistola quod nequaquam splendidissimum nostrum gymnasium contempserit. id quod etiam satis superque ostendit in suis ad nos epistolis, in quibus supra modum et in cęlum (prout oportuit) extulit universitatem nostram. Sed quare obsecro? ut 25 suis vulpinis adulacionibus sacratissimę theologie doctores a iusticia averteret. Verum non sunt theologi ipsi aut iureconsulti (prudentes saltem viri) eius naturę ut more porcorum fricent et veritatem deserant. Ipse igitur in sua offensione (defensione dicere volui) quam fuerit inconstans, levis et reprobus, pauci sunt omnium qui ignorant. 30

C Duodecimo. scribit fieri potuisse quod nullum canonem de cremandis Iudeorum libris invenisset .et c. Primo igitur non ostendit se iureconsultum, ut supra dictum est. Secundo respondemus (sicut supra) nunquam fuisse motam questionem de cremandis Iudeorum libris. Tertio respondemus, locum negativum (ut ab aliis intellexi per theutonicam informationem) nihil habere roboris, nihil firmitatis. Quapropter in favorem Iudeorum satis stulte locutus est. Sed hanc materiam (quia ego eam non intelligo) aliis discutiendam relinquō. Id quod fortasse et proculdubio fiet.

C Decimo tertio. ineptissime scribit, se ut topico rhetorum more ad persuadendum apto in sua consultatione usum. ac si fides catholica rhetorum pompa uteretur, quod quam falsum atque iniquum sit, Christi exemplum probat, qui non elegit sibi eloquentes aut pomposos, sed piscatores 40

et indoctos || homines, in signum quod ecclesia non indigeret talibus vafri-^{Gijb} ciis. Non debuit igitur in sua consultatione Ioannes Reuchlin et in causa fidei talibus uti ambagibus, cum hoc illi neque a serenissimo nostro imperatore, neque ab Archipresule Moguntino demandatum esset. Sed nimia curiositas (si verum fateri licet) eccœcat oculos .et c.

¶ *Decimoquarto scribit se nunquam fuisse discipulum sacræ theologie, et dicit se allegare theologica sicut sylvestris sacerdos allegat medicinam. miror igitur quare sacram scripturam sinistre a se allegatam non commutet in melius. mirorque amplius quare se tali ac tanto fidei negocio tam late tamque arroganter interposuerit, et iam pertinaci animo (id quod hereticorum est) tot universitatibus reniti audeat. Sed fecit bonus ipse vir Ioannes Reuchlin quod plures alii fecerunt, qui aliorum hominum nequam sinistris persuasionibus decepti se ipsos incauti perdiderunt.*

¶ *Decimoquinto scribit se habere puram conscientiam et omnia credere quæ ecclesia credit .et c. Nihil est hoc dicere, dummodo et scripta et verba contrarium probent. Scit enim ipse quæ scripsiter religioso patri magistro nostro Conrado Kolin Ulmensi .v. kal. Febr. Anno .M.D.XII. quod scilicet verba debeant deseruire intentioni. Si igitur talis fuit ipsius intentio et adhuc est, qualia sunt eius scripta et verba, hereticum procul dubio ipsum esse dicamus necesse est. et id verum esse multarum universitatum testimonia probant.*

¶ *Decimo sexto. Orat humiliter magistrum nostrum, ut errores heretici sibi in scriptis mittantur. Adiicit quoque Cantet mihi gallus et flebo .et c. ac si diceret Cum mihi loca manifestata fuerint in quibus erravi, tunc paratus ero omnia revocare. Sed*

astutam vapido gerit sub pectore vulpem.

Missi fuerunt ipsi articuli, accepit errores suos a doctoribus nostris, sed nihil revocavit, ut infra latius post epistolam universitatis nostræ sequentem narratur. ¶ Arrigant igitur hoc loco aures suas Reuchliniste quidam et in corde doleant qui non erubuerunt falsis susurrationibus circumferre et multos decipere, dicentes, quod articuli erronei non essent || ipsi per nostros missi .et c. Hec autem quia latius infra probaturus sum,^{Gijj} et quia in epistola sequenti patent, hic missa facio.

¶ *Decimoseptimo. hoc in primis notandum est quod Ioannes Reuchlin scripsit se velle obedire doctoribus nostris et omnia se facturum, dummodo fieret cum honore nominis sui. Sic enim (id quod negare non potest) semper scripsit in omnibus epistolis suis ad magistros nostros ab eo missis. Sed quid hoc est si vanitas non est? Pueri volunt male facere sed nolunt corrigi, Fur quidam furatus est calicem, sed non vult suspendi, Petrus deliquit sed non vult confiteri .et c. Qui publice peccat, publice peniteat*

¹⁷ Cf. infra pag. ^{Gijj}. ²⁶ Pers. sat. V. 117. servas (non ḡerit).

et publice puniatur. Non potest igitur scandalum publicum (quod iam totum pene orbem obumbravit) e medio tolli, nisi per publicam revocationem. idque ita fieri debere, universitates aliquot suis sententiis approbarunt.

¶ Ultimo. Iubeas (inquit) velim, et monitus recondam gladium .et c. 5 vult sibi per nostros præcipi, sed non vult obedire. neque etiam præceptis obediuit, sed dum simularet se obedire velle, theutonicam edidit declarationem, quæ nihil fuit ad propositum, ut statim immediate post epistolam sequentem dicetur. ¶ Præterea minatur nobis hoc loco, dicens, monitus recondam gladium. Hoc quam sit puerile quis non videt? Non sunt tam 10 leves magistri nostri aliarumque universitatum doctores, & vel pomposis laudibus intumescant, aut pravis adulatio[n]ibus commoveantur, aut minis terreantur, quo minus id quod iustum est in ecclesia dei perficiant. Quid multa? Minatus est sepissime nobis in epistolis suis, quanquam minus prudenter, ut infra latius dicetur. Quapropter ad continuationem historię 15 redeundo, quid nostra universitas ipsi responderit videamus. Necesse est enim ut hoc loco brevis sim. Nam si singula et quæ in hac epistola et quæ in ceteris (maxime ad Parrhysienses) false ac perperam scripsit, explicare contendero, oporteret me volumen amplissimum instar biblię componere. Nos igitur quæ sequuntur, syncero mentis oculo perlustremus .et c. || 20

¶ Siij^b Huiusmodi litteras et errores ipsius ocularis speculi una cum glossa proposuerunt universitati prefati doctores et de articulo ad articulum adnotarunt et unanimiter omnia perpendentes vero verius cognoverunt libellum esse sparsum multis scandalosis sermonibus: et favore perfidorum Iudeorum contra bonos mores, honestatem Romanę ecclesię: non attentis per 25 nos doctores suis glossis in calce libri satis debiliter appositis. Quod si hoc aliquid ad rem faceret quod aliquis deprehensus et notatus in aliquo maleficio velit facere glossemata: tunc omnium furum pessimus ac etiam tradidores suam nequitiam in bonam partem exponere possent, et sic nunquam esset iusticię execu[ti]o. Verum enimvero, scripserit ipse quomo- 30 docunque scripserit, fuere inter alios seculares prædicatores et presertim doctor Conradus prænominatus in continuo labore, quomodo possint Ioannem Reuchlin commode eruere, et maxime cum ipse in litteris suis præmissis scripserit, se obtemperaturum sacrę Romanę ecclesię et universitatib[us] Coloniensi. ¶ Ego igitur per immortalem iuro deum, quod omnes docti 35 et prædicatores condoluerunt Ioanni Reuchlin propter senium et eruditio[n]em suam, qua male erat usus, quo pacto possint invenire viam ut contra suam personam nihil agerent, sed solum ad supprimenda ob honorem eccl[esi]e scandalosa sua scripta: et propterea miserunt ad Ioannem Reuchlin Christianam instructionem et adhortatorias litteras his verbis subsequen- 40 tibus.

¶ Universitatis Coloniensis christiana instruc-
cio ad Ioannem Reuchlin erroris sui gratia dimit-
tendi et supprimendi.

¶ Sequitur Copia litterarum primarum facultatis ad doctorem Reuchlin
5 in causa consultationis sue vulgo impressę.

¶ Spiritum consilii sanioris. Fuit nobis, spectabilis et egregie vir,
post proximas nundinas Franckfordienses oblatus quidam tractatus sub
titulo speculi ocularis tuo nomine inscriptus, quem dum nonnullis ex no-
stris revisendum examinandum tradidissemus, comperimus in eo, quod ne-
10 que ex te neque ex quoquam Christiano nostro sperabamus, te scilicet in
eo tractatu in modum consultationis omnibus tuis || viribus annixum ut re- (G4)
verendissimo in Christo patri ac principi electori domino nostro gratiosis-
simi Urieli Archipresuli Moguntino, ac per illum serenissime imperatorię
maiestati persuaderes super negotio librorum iudaicorum, quatenus idem
15 negotium laudabiliter per eandem Cesaream maiestatem ceptum interver-
teres. quod ut commodius (uti forte tibi visum fuit) faceres, multa ad rem
impertinentia latissime porrecto calamo quasi quicquid tibi in via qua ibas
occurrere potuit decerpere voluisses, in unum coegisti. quo factum est ut
festinus ad terminum quo properabas et incautus non satis probaveris an
20 rosas forte an urentes urticas aut male olentes flores inconcinne in ser-
tum componeres. Ac per hoc non solum nimie fautorię Iudaicę perfidię
notam improvidus apud christianos lectores incurristi Sed et Iudeis ipsis,
crucis et sanguinis quo nos loti et redempti sumus inimicis, qui uti nobis
relatum est, hunc tuum tractatum vernacula nostra lingua editum et im-
25 pressum legunt et circumferunt, occasionem prestatisti quo amplius nos irri-
deant, quando inter Christianos et quidem inter eos qui in primis docti
reputantur, te unicum invenerunt, qui suam causam agat, tutetur ac de-
fendat. quasi neque Christum neque virginem matrem neque apostolos neque
fidem nostram intemeratam blasphemēt unquam aut vituperent, sed quic-
30 quid faciant, aut maiores eorum scripserint, in sui defensionem et nulli
in prijudicium aut vituperium fecerint. Et quia ut illud imperatorię maie-
stati sufficienter persuadere posses, varias et quasdam invalidas rationes

³ Extant hæ litteræ in Illustr. viror. ad Reuchl. epp. Hagenoæ 1519. 4°. pagg.
q...qii, sic inscriptæ: Decanus cæterique professores facultatis Theologicæ, Gñalis
studii Coloniensis Imperialium Legum Doctori, DN. Johanni Reuchlin Suenorum
Confœderationis Iudici, moranti Stutgardiae, sibi venerando atq; dilecto Salutem,
& spiritum intelligentiæ sanum. Fuit et c. ⁷ tractatus] libellus 2. ⁸ nomini 2.
⁹ examinandumq; 2. ¹⁰ cōchristiano nro 2. ¹¹ libello 2. ¹⁸ hic illiegq; occur-
rere 2. ²⁰ urentes urticas aut omis. 2. ²⁶ in primis omis. 2. ³⁰ faciunt -- scri-
pserunt 2. ³² quasdam] quidem 2.

aranearum telis fragiliores adduxisti, auctoritates quoque diversas scripture sacre et sacrorum doctorum renitentes ad sensum quem tu volebas contorsisti, Nonnullas etiam propositiones male sonantes et piarum christifidelium aurium offensivas hinc inde interseruisti, quo suspectum te redditis quasi non caste, pure et sinceriter ut oportet de fide, de scripturis sacris,⁵ de ecclesiasticis tractatoribus sentias. Quod nos vehementer et plus quam dici potest dolemus utputa conmembro nostro infirmato pro Christiana pie-¹⁰ tate condolentes Nam teste apostolo omnes unum corpus sumus quotquot in Christo baptizati sumus. Ne ergo malum hoc latius in alios serperet Neque in eo tu computresceres, nec perfidi Iudei in immensum gloriarentur: Ma-¹⁰ture deliberavimus de modo quo per nos et alios quorum id maxime inter-¹⁵ est huic malo occurreretur. verum nunc paucis exactis diebus venerandi (G. 1^b) magistri nostri || Arnoldus de Tungeri et Conradus Kolin confratres nostri nobis quasdam litteras ex te ad se datas ostenderunt et legerunt, quibus revera non parum suimus exhilerati, quod illis infirmitatem tuam et im-¹⁵ providum errorem humiliter ac catholice fatebaris, rogando eosdem qua-²⁰ tenus te nostro collegio commendarent ac singula in partem benignorem coram nobis interpretarentur. Quod et ipsi diligenter cum magna chari-²⁵ tate (quemadmodum petisti) facere curaverunt. Effecerunt quoque his lit-²⁰ teris, ut te catholicum ecclesie verum et obedientem filium reputamus et reputabimus, si quod vulgo male sparsisti, recolligere studeas, et lapides tollere, quo alii in via dei sunt offensi, sicut in Hieremia scriptum est, tollite de via lapides. verum quia te scripsisti non meminisse ubi nam scan-³⁰ dali occasionem prestitisses aut scripturas exposuisses aliter quam patiatur intellectus ecclesie, Idcirco his nostris litteris indicem implicatum mittimus, in quo annotatæ sunt propositiones et allegationes sparsim per te ex scri-³⁵ptura sacra et ex utroque etiam iure impertinenter allatæ, super quibus (ut nobis visum est) in apologetico tuo, quod latine scriptum consultationi tuæ iunxit, non satis pro fidei tuæ synceritate te expurgasti. Super his ergo petimus ut per tua scripta nos latius mentem tuam develando infor-³⁰ mes aut exemplo humili et sapientis Augustini palinodiam cantando re-³⁵ tractes. hec enim est ingenua et vere christiana cum charitate severitas, corrigere atque emendare opus quod improvida et male circumspecta festi-⁴⁰ nantia struxit, quatenus integritatem in te suam fides incontaminata cu-⁴⁵ stodiatur. Vale. Anno M.D.XII. secunda Ianuarii.

² scripturæ sacræ, & utriusq; iuris renit. 2. ³ positiones 2. ¹¹ mō p q 1.
modo quo per 2. ¹³ Tungari neeon Frater Conradus de Vlma, sacrarum lite-¹⁴ rarum professores eximii nobis 2. ¹⁵ exhilarati 2. ¹⁹ Effeceruntq; ut 2.
²¹ male] incaute 2. ²² quo] quibus 2. ²³ speciatim ante scandali 2. ²⁵ lite-²⁶ ris his nostris illorum ind. 2. ²⁹ NON SATIS 2. ³⁰. Quare petimus 2. ³³ emen-³⁴ dare aut etiam destruere op. 2. ³⁴ struxit. Nam sic (ut verbis tuis utamur) inte-

¶ Ex his litteris potest unusquisque amator veritatis funditus percipere, quod laudabilis universitas Coloniensis (in quo tot egregii et honesti et benedicti viri sunt) non fuerit inclinata Ioannem Reuchlin ledere aut honorem eius carpere, sed solummodo superfluam maliciam christiane ecclesiæ extinguere et ab hominibus tollere etc. Nunc si Reuchlin ita fecisset quemadmodum scripserat se facturum, tunc in hunc usque diem nihil de hac causa sciretur, fuissetque penitus extincta. Verum Reuchlin pertinax effectus pro suis peccatis nullum volebat pati dolorem: etiam diabolus superbiam suam deponere || nolebat nec dicere potuit ‘domine miserere mei, Erravi et iniuste feci’, quemadmodum Regius propheta et divus Augustinus fecerunt. Sed Reuchlin tandem astucia sua effinxit in consultationem suam et etiam in suas antiquas declarationes alias novas et theutonicas interpretationes, quibus nomen dedit ‘Clara ocularis speculi declaratio’ ad obtinendam in mundo illam, credens se nova illa theutonica declaratione voluntati doctorum et scandalo publico satisfacere potuisse. Sed hoc quam omnino puerile esset et vanum nemo bonus ignorabit.

Nota lector.

¶ Ad hoc igitur declarandum fuit sepe admonitus Ioannes Reuchlin a nostris, et id quidem piissime, ut illius ad nostros et nostrorum ad illum epistolę testantur, ut tandem beatum Augustinum sequendo errores suos legitimis et apertis et sufficientibus declarationibus revocaret. Quod cum se facere velle callidius promisisset, edidit theutonicas declarationes cum aliquot inventivis parum aut nihil a latinis antea impressas discrepantes. Hoc ergo ubi doctores nostri considerarunt, et nihil ab eo præter verba ac illusionem acciperent, iustissima occasione contra eum habita, publice contra eum scripserunt. et id quidem non solum doctores ipsi Colonienses, verum et alii plerique diversarum universitatum doctissimi celeberrimique viri, ut postea sequetur. Hanc igitur ob causam serenissimus ipse imperator, gratiosissimus noster dominus et supremus defensor Christianitatis ex innata charitate et devotione quam erga fidem christianam habet, publicum mandatum contra Ioannem Reuchlin emisit, sonans de verbo ad verbum hoc modo.

¶ Mandatum contra speculum oculare Ioannis Reuchlin ad arestandum et deponendum in locis ad ulteriore commissionem.

Nos Maximilianus dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germanię, Hungarię, Dalmacię et Croacię .et c. Rex, Archidux

gritatem in te suam fides incontaminata custodiet, illuminante te Christo, qui ad ædificationem aliorum te sanum et incolumem servet. Vale. Ex Colonia, nostri Decanatus sub sigillo, die secunda, Mensis Ianuarii. Anno domini M.D.XII. 2.
²³ impressas (non impressis) 1. ³² Germanice in Pfefferkorni Brantspiegell p. 3 ii sq. et in Beschyrnung Iohannes Pfefferkorn fol. 333^b. 333ⁱⁱ.

Hab Austriae, dux Burgundie et Brabantie et Comes palatinus .et c. optamus sive nunciamus omnibus imperii electoribus, principibus tam ecclesiasticis quam secularibus, prelatis, Comitibus, liberis dominis, Equitibus auratis .et c. Capitaneis, Schultetis, Consulibus, Senatoribus, Civibus, communitatibus et omnibus reliquis nostris et imperii subditis ac fidis, in quacunque dignitate statuere sunt, et presertim consulibus et senatu Franckfordiensi, et quibus he nostre littere indicantur, nostram gratiam et omne bonum. Venerabiles, illustres, chari nepotes, electores imperii, principes, nobiles, honesti, devoti et chari nobisque fidi. Nobis compertum est Ioannem Reuchlin legum doctorem, aliquos libellos composuisse, impressisse ac publice vendidisse, atque emisse, in quibus ipse inter reliquos valde multos articulos expressit, qui iudaicorum librorum negocio utiles et nostre christiane fidei in contumeliam esse possent, propter quos Iudei non solum in sua obstinata cecitate roborarentur, sed etiam multi Christiani simplices perverterentur. In hoc nobis tanquam Romano Imperatori ac supremo capiti et defensori Christianitatis prospicere convenit, Mandamus igitur vobis omnibus et unicuique vestrum sub pena amissionis gratie nostrae, districte mandantes ac etiam volentes quod vos prænominatos libros Ioannis Reuchlin ubique in vestris provinciis, civitatibus et ducatibus, vendere aut emittere nequaquam permittatis, Sed eos ad manus vestras per arrestationem recipiatis, et id quidem per cautionem nostrae penæ. In hoc expletis nostram synceram demandationem. Datum Coloniæ septimo die mensis Octobris Anno .et c.

Per Regem pro.

ad mandatum dñi Imperatoris.

Serenteiner.

25

CNunc postquam mandatum tale contra Joannem Reuchlin exauditum est et se nullo pacto excusare posset, Itemque cum videret excellentissimum doctorem magistrum nostrum dominum Arnoldum de Tungari ex mandato legitime et sancte contra eum scripsisse, sicut iam prænarratum est, accepit ad se alios septem immundos spiritus eos commovens adversus universitates et in primis contra venerabilem, devotum et apprime doctum virum magistrum Arnaldum de Tungari, præcipuum amatorem veritatis, de quo etiam ||
Hij Joannes Reuchlin sepissime omnis excellentię in suis litteris testimonium dedit, se ei per omnem obedientiam submittens. Sed diabolus quia mendax est et omnem pertinaciam insibilat omnemque maliciam, libellum quendam famosum, bonarum aurium offensivum, suam videlicet impudenter tissimam defensionem, de novo ipse edidit et ad nundinas civitatis Franckfordiensis ut venderetur emisit. propter quod Iudei maxime letabantur, dicentes, quod deus nunquam deseruisse eos in suis tribulationibus Quemadmodum plebanus Franckfordiensis ad magistrum Arnaldum de Tungari

scripsit, quo pacto Iudei ex libris Reuchlinianis deteriores essent facti.
que litteræ sic sonant.

¶ Post devotam sui recommendationem .S.P.D. Venerabilis et Egre-
gie domine doctor. binas litteras .V. D. pridie per magistrum Georgium de
5 Nurnberga accepi, unas quibus significat dominatio vestra quid de libello
Reuchlin actum sit et gaudeo vehementer esse viros bonos pro veritatis de-
fensione decertantes, ne impii Iudei de nostra religione risum decetero ut
hactenus fecerunt moveant Quia manifeste nobiscum dixerunt quod dominus
nunquam dereliquerit eos, sed semper novos mittat defensores. Alteræ litteræ
10 erant copiæ litterarum Reuchlins, in quibus satis se humiliat. utinam hoc
antea fecisset, priusquam virus hoc in religionem et curiosos christianos
effudisset .et c. Valete meque ut vestrum dilige. Datum Franckfordie
in die Scholastice virginis .Anno .et c. duodecimo.

Petrus meyer Francfordensium plebanus.

15 ¶ Verumenimvero, quia Ioannes Reuchlin ultra mandatum impera-
torum (ut ante dictum est) novum libellum famosum edidit in malum exem-
plum omnium hominum (cui est nomen defensio) sed potius offensio, Ce-
sarea maiestas iuste provocata secunda vice, alterum mandatum emisit
20 per totum imperium contra Ioannis Reuchlin viciosos libros, hoc est contra
oculare speculum et ipsis defensionem iniustum sic sonans.

¶ Nos Maximilianus .et c. optamus et nunciamus omnibus et singu-
lis imperii electoribus, principibus tam ecclesiasticis quam secularibus, prela-
tis, Comitibus, liberis dominis, Equitibus auratis, Capitaneis, consulibus .et c. ||
Omnibus etiam aliis nobis et imperio nostro subditis cuiuscumque status ^{hij}
25 aut conditionis existentibus, quibus hec nostræ imperiales litteræ aut copiæ
fideles exhibet, lecte, aut pronunciaret fuerint .et c. nostram gratiam et
omne bonum. Venerabiles, illustres, chari nepotes, electores imperii, prin-
cipes, nobiles, honesti, devoti nobisque fidi. Sicuti nos tempore exacto in
honorem et laudem omnipotentis dei, etiam sustentationem nostræ sacræ fidei,
30 ipsis Iudeis in imperio nostro existentibus, eorum Thalmud et alios libros,
quibus contra fidem christianam et sua precepta utuntur, et per hoc in
ulteriore errorem deveniunt, tollere decrevimus, Et propterea aliquos
libros videre et auferre permisimus, Itemque cum nunc propter nostra
imperiique nostri negotia ingentia in hoc ad tempus quiescendum duximus,
35 volentes tamen cum tempore in hoc negocio ulterius tractare, facti nunc
sumus certiores, quomodo Ioannes Reuchlin legum doctor, singulariter ite-
rum et nuper emiserit et imprimi publice fecerit libellum quendam, in quo
ipse totam facultatem theologicam universitatis Coloniensis, et honestum no-

²¹ Extat Germanice in Pfefferkorni *Sturm-Glock* pag. a iij sq. et in *Beschyr-
mung* fol. rrriij. sq. ³⁷ imp̄mi 1.

bisque devotum virum Arnoldum de Tungari sacrę scripturę doctorem quam turpissime carpat et infamet. Cum igitur talis libellus famosus nostro proposito sit contrarius et communis plebecula deterior efficiatur, huius causa nobis tanquam Romano Imperatori, supremo capiti et protectori ecclesię christianę diligenter prospiciendum est. Quare mandamus vobis omnibus et pr̄esertim nostris charis nepotibus et electoribus imperii, Archiepiscopis Moguntino, Coloniensi et Treverensi, etiam heretice pravitatis inquisitoribus, ut vos tales praetatos libros quos Ioannes Reuchlin in causis Iudeorum edidit, in vestris provinciis, civitatibus e medio tollatis et supprimere faciatis, nec eos vendi aut emi permittatis, et id per penam nostram ad hoc reservatam, vestris etiam mandando ut huiusmodi libri supprimantur, ita ut illis eisdem libris nemo peior efficiatur aut infametur. In hoc sinceriter facietis nostram voluntatem. Datum in Confluentia. nono die mensis Julii. Anno .et c.

15
Per Regem. pro.

Ad mandatum Cesarię maiestatis proprium.
Gabriel vogt. ||

¶ijj

Nota Primo.

Co tu Christiane qui conscientiam habes, intuere obsecro veritatem, et noli levibus caligantis Fumuli scriptis inverti deque gradu sapientię sentinam stulticie deiici. Noli inquam obliquis ac plane falsis Reuchlinistarum persuationibus in scylleos scopulos, inque cecitatis involucra et in perplexas labyrinthi ambages detrudi. Nonne ex his duobus precedentibus mandatis satis superque liquet, serenissimum nostrum imperatorem nunquam Ioanni Reuchlin demandasse, ut vel heresim in sua consulta scriberet, vel scandala, inventivas, opprobria, falsitates, iniurias, blasphemiam, contumelias ac mille tandem mendacia aut plura fortasse, in sua (ut ipse ait) defensione, turpiter nimisque impudenter, nullis etiam precedentibus demeritis (modo rem ipsam rile libremus) effutiret? Quippe si talia Cesarea Maiestas (quod absit) imperasset, nunquam postea inhibuisset. Quod quam sit verum nemo est omnium qui non videt. Verum de his et aliis pluribus ineptiis atque mendaciis latius sub breviloquio dicemus.

Nota Secundo.

CEgo Joannes Pepericornus scripsi statim supra me vero verius probaturum, ipsum scilicet Ioannem Reuchlin nostrum calumniatorem suas hereticas pravitates stygiosque suos errores a nostris doctoribus (id quod in hunc usque diem Reuchlinistę ipsi falso negarunt) per litteras in schedulis recepisse. Hoc enim et si ex epistola universitatis nostrę ad ipsum missa et hic pauloante ad oculum posita satis liqueat, tamen in veritatis

confirmationem, et maxime ut nodus nodo vinciatur, afferre in medium libuit, quæ in epistola sua ad primas theologicæ facultatis litteras, sexto kal². Fe. Anno. M.D.XII. ex Stugardia nostris doctoribus scripserit. Sunt igitur hæc ipsius verba.

C Cupitis primum de me experiri, sim ne desertor an amator veritatis catholicæ Quare propositiones quasdam ex meo consilio de cremandis Iudiciorum libris dato, quæ vobis frivole, scandalosæ et minus bene sonantes videantur, excepti earumque exemplum ad me vestris cum litteris transmisisti, || desyderantes ut post declaraciones, prius a me simul cum con- ^{ijij}
10 silio meo editas, latius mentem meam revelando vestras dominationes informem, quia non satis pro fidei mei synceritate (secundum quod vobis visum sit) me expurgaverim Ubi profecto latere non potest, sed seipsam plane ostendit ingens virtus humilitatis vestræ, qui ut unanimes idem ipsum sentiamus, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam in vera qui-
15 dem humilitate a me poscitis ulteriore declarationem sive informationem, ut litteræ vestræ sonant. Ego vero agnoscens ingenii mei tenuitatem, quod sentio quam sit exiguum, explicare theologicas subtilitates, mihi tanquam laico et quidem digamo temere non arrogavero Cui explications fidei et singulares eius decisiones recte licebit sine culpa ignorare. Defero autem
20 omnem huiusmodi honorem excellentissimæ facultati vestræ, paratus nunc et semper ubicumque erraverim benigne potius corrigi in misericordia a iusto quam ut caput meum impinguet oleum peccatoris .et c.

Hæc ille. Ex istis verbis (charissimi mei) satis patet adversarium nostrum suos errores a nostris recepisse, et ob idipsum Reuchlinistas ple-
25 rosque in hunc usque diem satis misere per devia et scienter quod peius est aberrasse.

Nota Tertio.

C Ex verbis precedentibus Ioannis Reuchlin multa etiam præter id quod volui considerantur. Primo quod fatetur consilium suum una cum declarationibus (ut supra dictum est) in lucem venisse. Secundo quod grato accepit animo, nostris (ut ipsi scripserunt) se minus per suas elucidationes satisfecisse, cum tamen postea in sua offensione ob hanc eandem rationem plurimum blasphemet atque indignetur. Tertio dicit quod nostri doctores nihil (sicuti verum est) per contentionem aut per inanem gloriam quæsierint .et c. Hisce suis et aliiis verbis quantum in sua tandem offensione inconstanter contradixerit, pauci admodum sunt qui idipsum

² Extat epist. in Illustr. viror. epp. ad Reuchl. Haganoœ 1519. 4°. fol. q ijij sq.
inscripta Ioan. Reuchlin Phorceñ. LL. Doctor, Celeberrimæ Facultati Theologie Coloniensi. S. D. P. ⁵ Cf. supra pag. Gijb. ⁸ excepistis 2. ¹¹ meæ 2. ¹⁵ de-
clar. sive om. 2. ¹⁷ THEOLOGICAS SYBILITATES 2.

ignorent, Reliqua igitur quę supersunt et ex p̄cedentibus adversarii, aut in Christo potius amici verbis capi possunt, optimo cuique discutienda relinquo.

Nota Quarto.

(§4) ¶ Posset hoc loco Reuchlinistarum mihi aliquis obiectare Noster for-⁵ tasse Capnion latiores adhuc informationes ab universitate tua sibi mitti desideravit. Quid obsecro tot ac tantis informationibus ultro citroque opus esse potuit, ubi antea (ut statim ipse confessus est) suas edidisset in oculare speculum declarationes, et postea theutonicas, sub eadem p̄ene forma (ut supra memoratum est) edendo nihil ad rem fecerit, quin potius nostris ¹⁰ illuserit? Qualis est ille doctor aut potius (ut mihi temperem) seductor, qui duplices in sua scripta declarationes scribendo diversarum universitatū doctoribus pro fidei sinceritate ac puritate satisfacere non potest? Nunquid aliis universitatibus ac consultoribus commentariis declarationibus est ullis opus? Minime inquam, Syncere etenim et catholice scripe-¹⁵ runt. ¶ Itemque si latiorem adhuc declarationem supra quam oportuit habere voluisse, debuisset tandem et ab Ephordensibus et a Moguntinis et a tribus potissimum illis (de quibus ante dictum est) clarissimis viris sibique finitimi suorum errorum latibula quēssisse.

Nota Quinto.

20

¶ Nunc autem quia de informationibus loquimur, quas a nostris doctoribus nimis superabundanter expostulavit, consideremus oportet ipsius hominis inscitiam. Nosse enim debuit, publicam sibi dumtaxat revocationem, et nihil aliud, tum ad honorem Ihesu christi tum ad fidei augmentum, tum ad ecclesię firmatatem omniumque christifidelium salutem restare,²⁵ Illa etenim vera atque omnibus sufficiens declaratio fuisset: Nam quid necesse erat illi ut tam curiose tamque arroganter in orthodoxę fidei negotio scriberet, ut nunc sit Sibylla opus interprete? Non emeritus miles sed tyro sepiuscule redarguendus. Quid capularis senex et qui doctissimum se haberi vult tantas suorum scriptorum ab aliis declarationes expostulabit? Ridicula me hercule res est ac penitus detestanda. voluit fortasse ad longum Platonis annum et ad kalendas gręcas informari, ut sic longo annorum discursu evoluto in sua ipse heresi aut opinione prava (citra (§4b) tamen sui nominis notam) || permanereret et absque condigna correctione immunis evaderet. ¶ Ceterum quid in omnibus suis scriptis facit amicus ³⁵ noster? Lupum in periculis emulatur, qui in fossam incaute lapsus, quo magis exitum unguibus scalpendo parat, eo magis et os et oculos sterco-ribus opplet. Nullis igitur ambagibus, nullis contentionibus, nullis inventivis, nullo mendacio, nullo colore, nulla tandem eloquentia sese his rationibus exolvet. sed homo infamis (nisi novum virum induat) in ęternum ⁴⁰ permanebit.

*Sequitur historia
Nam reliqua latius infra dicentur.*

¶ Quamquam Archiepiscopi et hereticę pravitatis inquisitor duplices illos scandalosos libros, hoc est et oculare speculum et defensionem ipsius 5 Ioannis Reuchlin iuxta commissionem et mandatum Césareę maiestatis tollere et supprimere evestigio licite potuissent, tamen ne Ioannes Reuchlin posset interloqui aut conqueri (quemadmodum a principio huius negotii in hunc usque diem fecit) sic hereticę pravitatis inquisitor ex commissione Archipresulū scandalosos libros Ioannis Reuchlin non solum in universitate 10 Coloniensi visendos doctoribus præbuit, verum etiam in aliis universitatibus omni honore et laude dignis, videlicet Lovaniensi, Erphordensi, Moguntiensi, qui simul cum Coloniensibus libros illos examinaverunt et ad unguem perpendentes suis sententiis doctrinalibus quid de illis agi potissimum debeat deciderunt et sancte determinaverunt, quemadmodum nunc de verbo 15 ad verbum legi potest.

¶ Sententia venerabilis et laudabilis universitatis Lovaniensis facultatis Theologię contra speculum oculare Ioannis Reuchlin igne comburendum pronunciata.

20 . . . ¶ Decanus totaque facultas sacrę theologię universitatis studii Lovaniensis universis et singulis has nostras litteras visuris, vel cum legentur audituris, Salutem. Quamquam quilibet Christianus vero ac recto catholicę fidei amore fervens || paratissimus esse debeat ut hereses, errores doctrinasque pravas contra sanctam fidem obortas pro sui ingenii modo extirpet atque eliminet, Maxime tamen et specialiter sacrę theologię professorum est provincia, ut ostendant, declarant et per modum doctrinę definiant quę assertio heretica, quę erronea, quę postremo in fide suspecta censeri debeat, ut parati sint rationem reddere de ea quę in Christianis est fide, ne filii tenebrarum plus quam oporteat sapientes, in simplicium 25 mentibus catholicę fidei lumen vel obscurent vel extinguant. Nuper itaque venerabilis ac preclarus dominus et magister noster Iacobus de Hochstraten, religiosus ordinis prædicatorum, artium et sacrę theologię professor excilius, necnon hereticę pravitatis inquisitor, libellum quendam ad nos attulit sedecim folia continentem, quem et ipse prius et venerabilis decanus totaque sacra theologica facultas almę universitatis Coloniensis per litteras petierunt per nos legi et visitari et an recta ac integra per omnia essent quę contineret censeri. ¶ Nos vero volentes libenter tam sanctam provinciam obire, volentes item præmemoratę facultati in quibus possumus grati-

¹² qui sic 1. ¹⁶ Hæc sententia ut sequentes quattuor ex Prænotamentis repetitae sunt a Peperic. ³⁴ sedecim] Coloniensibus viginti proposta, cf. p. 135. v. 9. 24.

ficari, idque pro veteri inter nos prædecessoresque nostros atque eos singulari necessitudine libellum prænominatum per singula folia notarii nostri manu subsignatum, quibusdam ex confratribus nostris visitandum, legendum examinandumque commisimus et deinde ipsi quoque omnes una eodem in loco congregati, qua potuimus vigilantia visitavimus et relegimus, singula diligent examine perpendentes. Quod quidem cum faceremus, unicorditer censuimus, libellum ipsum variis erroribus et assertionibus in fide non parum suspectis passim esse respersum et in primis pertinaci Iudeorum perfidię consentanea continere. Ideoque concorditer unanimique suffragio, matura deliberatione prævia, iudicavimus libellum non solum esse reiiciendum ac reprobandum, ipsiusque usum omnibus inhibendum, verum etiam totum igni exurendum, ut errorum ipsius nulla radix extet, unde eidem denuo pullulare possint. In horum autem testimonium curavimus hanc nostram sententiam seu conclusionem per notarium nostrum libello prædicto ascribi, ac eidem Sigillum quo in similibus utimur per cordulam appendi. Datum Lovani. Anno dñi. M.D.XIII. Mensis Iulii xxviii. memorato sigillo nostro in testimonium præmissorum his appenso. ||

¶ *Sententia facultatis theologicæ studii Coloniensis contra speculum oculare Ioannis Reuchlin igne comburendum pronunciata.* 20

¶ Universis et singulis præsentes litteras nostras visuris, lecturis vel audituris. Decanus facultatis sacræ theologie insignis universitatis studii Coloniensis ceterique doctores et magistri in eadem facultate actu regentes obsequiosam recommendationem ac salutem in domino. Tametsi universalius quivis vere Christianus ex fiduci catholicæ zelo et christi Iesu domini nostri charitate etiam ad sanguinem usque in cordis sinceritate operis effectualiter exhibitione et vitæ corporalis dispendio inimicis ac corruptoribus fidei sacrosanctæ resistere debeat et reluctari, præcipue tamen sacræ theologie professoribus, eloquiorum divinorum tractatoribus negocium huiuscemodi incumbit, quatenus armatura dei induiti, lumbos charitatis et veritatis præcincti, lorica iusticie circundati, scuto fidei armati, galea salutis cooperiti et bicipiti vibrantique gladio verbi dei muniti, ad referandum veteris legis typum, et evangelicæ veritatis misterium inveniantur idonei et ad resistendum omni adverse potestati parati Quatenus Christi salvatoris nostri et orthodoxæ fidei inimicorum emulatorum atque pseudodoctorum molimina, errores atque suspectas doctrinas ab area ecclesiæ doctrinaliter definiendo valeant extirpare. **¶** Quo circa dum dudum libellus quidam (cui titulus speculi ocularis inscribitur) nobis oblatus et ad examinandum traditus

³² referandum 1. referandum est in Ortwini Prænotamentis.

fuisset, in quo de Thalmud et quibusdam aliis Iudeorum libris non cremandis agebatur, eundemque tunc multipliciter suspectum habuissimus et Iudaicę perfidię inordinate faventem, suimus tamen nuper denuo per Egregium venerandumque patrem et dominum magistrum nostrum Iacobum de Hochstraten, religiosum ordinis predicatorum, Artium et sacre theologie eximium professorem, necnon hereticę pravitatis inquisitorem, propter nonnulla imperialia ceterorumque Archipresulū mandata, ipsum (ut asserebat) urgentia legitime requisiti, quatenus eundem libellum quem in vernacula lingua impressum in se viginti folia continentem denuo nobis obtulit rursum legere et visitare dignaremur Et an talis habendus esset qualē illum publica fama et prefata mandata viderentur reputare. Nos igitur intuitu dei || et catholicę fidei benigne hoc onus suspicentes, volentesque ^{ij} etiam causis supranominati inquisitoris pro nostro debito non deesse, prənominatum libellum certis ex confratribus nostris et magistris iterum revisum diligentiusque legendum ac examinandum commisimus. Post quorum iudicium et diligentissimum examen facultaliter ad nos reproductum Omnes et singuli sub debito prestiti iuramenti in eodem loco congregati diligentia nobis possibili simul singula perlustravimus, matureque omnia perpendentes tractavimus Et cum hoc faceremus concorditer censuimus et liberavimus libellum ipsum pias aures christifidelium et maxime simplicium graviter offendere, multos quoque et varios articulos in fide plurimum suspectos et scandalosos, heresim quoque sapientes et Iudeorum inprimis perfidię consentaneos continere. Quapropter unanimi consensu, matura deliberatione prævia, iudicavimus prefatum libellum viginti foliorum per singula folia notarii nostri manu subsignatum, non modo suppressendum aut de manibus christifidelium tollendum, usumque eius inhibendum, verum etiam flammis tradendum et igni cremandum esse, ne eius aliquatenus memoria remaneat, quo aliquando in futurum ex eo possit error aut scandalum repullulare. in quorum premissorum omnium et singulorum fidem, robur et evidens testimonium hanc nostram conclusionem et sententiam catholicam per notarium nostrum publicum illi libello (ut prefertur) nobis presentato ascribi fecimus Necnon sigillum facultatis nostrę præmemorata eidem per cordulam sericeam appendi. Datum et actum Colonię in publica nostrę sacrę theologicę facultatis congregacione In insigni Conventu fratrum minorum habita Anno salvatoris dñi nostri Iesu christi. M.D.XIII.
die .XVI. mens. Augu.

^{9.24} viginti] Lovanienses sedecim tantum habebant (cf. p. 133, v. 34.), totidem Parisienses (cf. p. 141, v. 14.), Erphordenses undeviginti (cf. p. 136, v. 15.)

¶ Sententia honorandę facultatis theologicę universitatis Erphordensis pronunciata contra speculum oculare ab Ioanne Reuchlin editum, supprimendum et e mundo auferendum, cum tali annexo ut nulla glossemata nullęque declarationes (id quod notatu dignissimum est) illud seu illum salvare possint. 5

¶ Quandoquidem omnium est et eorum maxime qui sacrosanctę theologię sophię professioni sacramento sese constrainxerunt, fidei veritati, || ubi in periculo versari videtur, fidele perhibere testimonium Nos Hermannus Ser-
ges de Dorsten artium et sacrę theologie professor, decanus ceterique ma-
gistrorum modo in studio generali ac universalı Erphordensi Theologicam fa-
cultatem representantes per venerabilem et religiosum patrem artium et
sacrę theologie professorem eximium ordinis fratrum prædicatorum Con-
ventus Coloniensis, patrem Bernhardum de Lutzenburgo requisiti, quo
libellum quendam decem et novem chartarum de erroribus falsis, impiis,¹⁵
male sonantibus, ac hereticis propositionibus multorum opinione suspectum
revideremus, examinaremusque, necnon et nostra de illo pro illibate or-
thodoxęque fidei attestatione et scandali amotione aperiremus sententiam,
sentimentumque panderemus iuxta professionis nostrę debitum et charitatis
legem refragari votis nephas duximus. Quum itaque iamdudum iuxta ²⁰
Cesareę Maiestatis commissionem per Reverendissimum in Christo patrem
et dominum dominum Uriellem Archipr̄sulem Moguntinum sacri imperii per
Germaniam Archicancellarium ac principem electorem, dominum nostrum
gratiosissimum et ordinarium, super dubio de libris Iudeorum comburen-
dis nec ne discutiendo nobis exhibitam, veluti obedientię filii prout nobis ²⁵
visum fuerat sub solita protestatione responderemus Cesaream maiestatem
ac ita quemvis alium principem per terminos sui dominii teneri, nedum
decere ut a Iudeis libros falsitate ac blasphemias christiani nominis nota-
tos, quibus in sui perniciem educantur et quasi ab uberibus odium in
Christi salvatoris nostri nomen sugunt, quicunque illi sint, prorsus tollat, ³⁰
prout et retroactis seculis ab utriusque status principibus non semel facti-
tatum litteris proditum legimus, quemadmodum plenius in nostra consulta-
tione continetur, quo etiam votis Reverendi patris memorati totiusque ve-
nerandi collegii excellentissimorum doctorum theologicę facultatis studii Co-
loniensis confratrum atque fautorum nostrorum in eum colendorum pro ³⁵
quorum parte requirimus morem gereremus, Cum primis libellum eundem
de manu publici Notarii, a facie et dorso singularum chartarum consi-
gnari iussimus, atque quoad potuimus, revidimus, examinavimus et diligenter
perspeximus, invenimusque auctorem ipsius alioquin singularis ac præemi-
nentis eruditionis virum doctissimum, triplicis lingue hebraicę, grecanice, ⁴⁰
Iudei atque latinę, periūtissimum celebri fama de vita ac morum integritate nobis
multipliciter commendatum, et prout commendabilis sua testatur protestatio,

quam consultationi sue et premissit et subnexuit, bonum ac catholicum christianum, se suaque Romanæ ecclesiæ determinationi humillime subiicientem, forensium philosophorumque more liberis verbis usum, nec ad divi Augustini preceptionem certam loquendi regulam que Theologum et de fidei misteriis ad intelligendum difficultissimis verba facturum deceret undique observasse, et quam superioris ac ordinarii sui auctoritate requisitus, non sua sponte sese ingesserit, nec per modum determinationis in publicum, sed consultationis ad principem clementissimum conceptum suum sub Sigilli decreto emisset, minus extimuit seu previdit, quempiam ex dictis suis errandi sumpturum occasionem, aut scandalisatum iri. ¶ Quapropter quum ex verbis incaute prolati sepe error oriatur et heres, et libellus memoratus non undiquaque satis digestus sobriusque et adamassim libratus apparet, quod minus pertinenter nonnunquam sacra cententur eulogia, minusque reverenter ecclesiasticorum quam hebraicorum doctorum fiat memoria, ac nimis generales et universales in eo nonnullæ continentur propositiones, ex quibus etsi citra auctoris intentionem falsa ac heretica elici deducique possent dogmata, simplices Christiani scandalizari, perfidi Iudei in cecitate sua confortari, aliaque christianæ nostræ religioni evenire incommoda: iudicamus sepe fatum libellum (citra tamen auctoris sui notam ac ignominiam, ne regis Idumæ ossa in cineres usque consumantur) supprimendum, tollendum, e medio delendum, ac communi hominum simplicium maxime et eorum quorum posset esset offensivus, usui prorsus intercidendum, minime obstante, quod universa ipsius dicta glosas aut expositiones aliquas, vel sensus logicæ veros habere possint aut de vi grammaticæ vel logicæ aliquam recipere defensionem, aut si scorsum ponerentur, ad sensum aliquem possent trahi verum. In quorum fidem, robur ac evidens testimonium duximus has nostras litteras patentes Sigilli nostræ facultatis appensione muniendas. Actum Erphordie in congregatione nostra. Anno gratiæ M.D.XIII. die vero tercia mensis Septembri, de mandato dominorum de cani ceterorumque magistrorum facultatis Theologicæ studii Erphordensis.

Hammannus fruoff notarius subscrispsit. ||

¶ Sententia facultatis theologicæ studii Moguntini pronunciata contra Speculum oculare
Ioannis Reuchlin e medio tollendum. Jijib

¶ Universis et singulis presentes nostras inspecturis vel audituris Nos decanus ordinarius, ceterique theologicæ professionis magistri et doctores universalis gymnasii Moguntini in noticiam deduci volumus presentium tenore. nos veluti sacræ Theologie et veritatis professores pro orthodoxe fidei tutione ac defensione requisiti quandam libellum vernacula lingua editum 40 per Ioannem Reuchlin sacrarum legum doctorem uti prenotatur congestum,

⁸ decreto (non secreto) 1. et Prenotamenta. ³⁸ Theosophie Prenott.

ac speculum oculare nuncupatum diligenti auspicio legeremus, singulasque sententias in eodem libello positas veritatis quasi libra pensaremus Nos itaque uti decet verę fidei catholice et christiane veritatis professores summo studio ardente affectu ea quę Christi sunt amplexantes, prenotatum libellum diligentissima qua potuimus lucubratione conspeximus iterum atque item vidimus ac legimus, complures (heu dolenter scribimus) in eodem dicto libello sententias deprehendimus piarum aurium offensivas aut parvolorum scandalum illativas, sacrorum doctorum irreverentiam evomativas, iudaicę perfidię favores nutritivas, vel etiam de heresi suspectas. Quia tamen prenominatus doctor Ioannes Reuchlin in calce dicti libelli protestatus est nihil aliud velle sapere aut sentire, preterquam christianum deceat virum, submittens sese ac scripta sua determinationi ecclesie, ideoque quantum huic protestationi actum contrarium non fecerit, honorem famamque viro servamus, matura quoque deliberatione prehabita, libellum dictum unanimiter doctrinali more tollendum, hominum usui prohibendum atque damnandum iudicamus. Datum Mogun. Anno dñi M.D.XIII. die vero Iovis mensis Octobris .XIII. nostręque professionis sigilli sub appensione. De mandato venerabilis et eximii dñi Theol. facul. decani et ordi.

Io. fritz Notarius et bedellus subscrispsit.

C His actis, Iuxta commissionem imperatoris et sententias universitatum ut antea demonstratum est: hereticę pravitatis magistri per consensum Archiepiscoporum et iuxta iuramentum || sacrosanctę sedi apostolice præstitum, libellum Ioannis Reuchlin corripiendum assumpserunt Et in medio huius negotiū Reuchlin per suas calliditates et dolos extreme per fas et nefas laboravit ad christianam veritatem impediendam, etiam ut hęc causa prolongaretur. Atqui non perpendens animo bonus hic vir quid ex suis suspensionibus, impedimentis, dissuasionibus, vafriciis et vaniloquentia omnibus christifidelibus mali accidere posset, Et sic a sede apostolica (velut per apparentiam boni) commissionem Spirę, etiam aliquos iudices iuxta suam voluntatem impetravit, in sua narratione proponens, quasi universalis Coloniensis ac hereticę pravitatis magister hoc ex invidia fecissent, id quod in se falsissimum est, cum nullam antea controversiam cum eo unquam habuerint, sicut epistole etiam ipsius ad nos frequenter misse luce clarius testantur, et sicut etiam sententia Erphordensium satis liquido ostendit, qui cum singulari quadam recommendatione illum extollerent, in fine tamen ob veritatis amorem gravissime condemnarunt. Ceterum omnia hęc, hoc est ipsius ex urbe Roma commissionem minus iuste, immo iniustissime acquisitam hereticę pravitatis magister non curavit Sed ex commissione Cęsareę maiestatis, et sententia universitatum cum appositione manus Archiepiscopi Coloniensis Speculum oculare Ioannis Reuchlin iudicia- liter Colonię ablatum perpetuis diebus condemnatum publice tandem in

ecclesia sancti Andreæ comburi iussit, sicuti sententia sequens de verbo ad verbum idipsum attestatur.

Sententia Alterius heretice pravitatis inquisitoris contra speculum oculare Ioannis Reuchlin.

¶ Christi crucifixi nostra opprobria sue incarnationis et amare passionis misteriis delentis nomine invocato Pro tribunali sedentes et solum deum, eius iusticiam et religionem pre oculis habentes ipsiusque in religionem divinam (que in omnium tendunt iniuriam) commissa opprobria, ac hereticæ superstitionis invia, inulta dimittere nolentes, in causa inquisitionis contra speculum oculare Ioanni Reuchlin inscriptum, in processu cause clarius designatum institutæ (citra tamen ipsius auctoris notam, quem ob eius humilem submissionem et alia eius laudabilia scripta pro catholico || habemus. Potest namque non hereticus dicta heresim sapientia scribere, (¶^b) ut de abbe Ioachim apud iura constat) per hanc nostram diffinitivam sententiam, quam actis cause meritis diligenter visis et revisis Theologorum et iurisperitorum nobis communicato consilio pariter et assensu ferimus in his scriptis, pronunciamus, decernimus et declaramus memoratum libellum hereses sapientem, et errores multos continentem perfidis Iudeis plus quam deceat favorabilem, ecclesiæ dei iniuriosum, ac sacris ecclesiæ doctoribus irreverentialem, christifidelium maxime simplicium scandalisativum, ipsumque præterea (scriptura seu impressoria arte per Coloniensem diocesim multiplicatum) communii hominum usui interdicendum, condemnandum, supprimendum, tollendum, ac igni publice concremandum, prout interdicimus, condemnamus, supprimimus, tollimus, pariter et igne concremari præcipimus.

¶ Lata et executa est publico incendio Coloniæ hæc Sententia in die Scholasticæ virginis. Anno. XIV. et c.

¶ Contra hæc omnia iudices Spirenses non inspecta priore causa secundum suam voluntatem et intellectum tulerunt sententiam, quod oculare speculum Ioannis Reuchlin cum suis glossematisbus et interpretationibus in calce libri appositis nihil erroris aut heresis in se haberet, Etiam quod ab omnibus possit legi. Propter quod Iudei non solum maximopere gavisi sunt, verum etiam per hoc deteriores facti et eorum Rabi iccirco per totum imperium Wormatiæ conventum habuerunt disputando et in similibus, omnino arbitrantes, quando oculare speculum Ioannis Reuchlin pro se, et contra tot universitates et doctos admissum sit, verum haberi possit indicium a deo destructionis Romani imperii et appropinquationis Messie quem ad hunc usque diem expectant. Et sicuti veraciter sum factus certior, Ioannes Reuchlin fuit Wormaciæ illo tempore vel breviter ante hoc tempus

³ Alterius] i. e. Ioannis de Colle. cf. Prenott. p. ult. ¹¹ Ioachim] Cf. Huttent Opp. III. p. 199. adnot. ad v. 209. ²⁸ sentent.] lat. d. 24. Apr. a. 1514.

*aut post, in hospicio apud doctorem Werner. Sed quid negotii sibi fuerit Wormati*ii* ignoro. Hoc tantum scio quod tempore quodam meridianu*m* duo Rabini Iudeorum petierunt loqui cum Ioanne Reuchlin, quod cum olfecisset, ipse cum Iudeis egressus est diversorium. Et quid inter se egerint aut || & tractaverint mihi non est compertum. Sed hoc bene scio quod Iudei nunc⁵ Ioannem Reuchlin pluris faciunt et sanctiorem iudicant quam unquam Moysem, Heliam aut reliquos prophetas iudicarunt. Et talis malicia pri-
mum orta est ex sententia Spirensi, a qua quidem sententia Reverendus doctor Iacobus Hochstraten heretice pravitatis inquisitor ad sanctissimum papam appellavit Quapropter in propria persona illuc evestigio profectus¹⁰ est ad Christianam veritatem obtinendam .et c.*

Ceterum ut sanctissimus noster in hac causa penitus esset instructa et tota Christianitas potius adh̄ereret multis universitatibus aliisque doctoribus ac clarissimis seorsum viris, quam uni laico aut duobus tribus per fa-
vorem fortasse nimiamque pr̄cipitationem rem ipsam minus bene libran-¹⁵ tibus, alma nostra universitas Coloniensis totam causam cum omnibus ad eam pertinentibus et insuper sententiam Spirensem misit Reverendę et ex-
cellenti universitati Parrhysiensi, ad discutiendam et examinandam peni-
tus causam hanc. similiter Ioannes Reuchlin oculare suum speculum cum omnibus suis interpretationibus et defensionibus (ut in actis doctorum Par-²⁰ rhysiensium patet) pr̄nominate universitati Parrhysiensi misit. Quapropter quomodo universitas eadem et quam iuste ac sancte negocium hoc funditus examinaverit, nunc ante oculos patebit.

CSententia Parrhysiensium doctorum conde-
mnativa ocularis speculi Ioannis Reuchlin ad
ignem: non obstantibus sententia Spirensi aut quibusunque
aliis eius defensionibus per eum met illuc missis. et dili-
gentissime ibidem perspectis examinatis. diu multumque
per XLVII. videlicet sessiones ab octoginta ad minus do-
ctoribus discussis ac tandem iustissime condemnatis. pon-
derata semper in omnibus articulis et scriptis auctoris
ipsius intentione.²⁵

CUniversis presentes litteras inspecturis decanus universique Parrhysi-
ensis academię Theologi doctores Christianam salutem. Turris David ex qua
pendent mille clypei, omnis armatura fortium, hostiles sepius experta tumul-³⁵
tus inconcussa totiens evasit, quotiens victrix malicie sapientia, ancillas suas
&^b (ut est in proverbiis) misit ut vocarent ad || arcem Quarum presidiis ho-
stium proderet insidias, insultantium conatus redderet irritos, adversasque
vires prorsus disperderet, id quod hac nostra tempestate satis superque pleris-
que exploratum esse non est ambiguum Siquidem orthodoxa fides sacris elo-⁴⁰

¹² instructa sic 1. ²⁴ Extat in Actis Doctor. Parrh. biiij.

giis, ceu David turris propugnaculis unde quaque septa, dum intestinos ut cunque sibi ascriptorum militum patitur insultus, Ancillas suas easque inter se Germanas Theologorum Academias, Coloniensem inquam, Moguntinensem, Lovaniensem et Erphordensem, sacra sophia vocavit ad arcem iudee perfidię machinis obsessam eiusdemque Thalmudicis propemodum oppressam tormentis Quibus ut suffragaremur, cunctisque communi christianę rei cause patrocinaremur, misso ad nos libello quodam, cui Ocularis speculi non sine macula nomen inditum est, Ioanni Reuchlin ascripto, nostro cauterio inurendo iteratis epistolis etiam atque etiam efflagitarunt 10 prestanti doctrina viri Theologi Colonienses magna proculdubio nobis semper necessitudine iuncti. Quorum sane votis religione plenissimis citra christianę ipsius religionis iniuriam refragari minime licuit, quando Hieremie vaticinio Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine. ¶ Morum igitur supplicibus gesturi libellum prefatum chartis sexdecim papyri 15 reis manu conscriptum, cum alias frequenter, tum novissime die Mercurii altera mensis Augusti Anni. M.D.XIII. nobis apud Sanctum Mathurinum debito iuramenti sacramento rite congregatis exactissima cura discussum, examinatum, equa lance trutinatum, adamussim et articulatim libratum nostra doctrinali sententia dicimus esse respersum multis assertionibus falsis, 20 temerariis, piarum aurium offensivis, scandalosis, erroneis, Iudaicę perfidię manifeste fautoriis, sacrosanctis ecclesię doctoribus iniuriis et contumeliosis, in Christum eiusque sponsam ecclesiam blasphemis, de heresi vehementer suspectis, plerisque heresim sapientibus, et hereticis nonnullis. Ob idque libellum huiusmodi esse iure suppressendum, de medio tollendum 25 atque igne publice cremandum. ¶ Ipsius autem libelli auctorem ad publicam revocationem compellendum Non obstantibus glosis, quibuslibet interpretationibus et defensoriis, nobis hac in re oblatis. ¶ Ipsos vero Thalmudicos libros (quos tota animi contentionе ocularis speculi auctor contendit esse asservandos) Apostolica auctoritate iam pridem rite fuisse da- 30 mnatos, immo vero nostrorum antecessorum divini pariter et pontificii iuris peritissimorum inter pretum, nostri Parrhysiensis studii doctrinali inter- terveniente sententia iure fuisse crematos ingenue fatemur Huiusque modi damnationem iure optimo duximus esse approbandam. in quorum omnium fidele testimonium et robur hanc nostram sententiam publici nostri Notarii 35 chyrographo signatam nostro quoque sigillo iussimus muniendam. Datum Parrhysii in nostra publica congregatione apud divum Mathurinum celebrata Anno Christianę salutis Quingentesimo decimoquarto supra Millesimum altera Augusti.

¶ Ioannes Nery subscripsit.

40 ¶ Hanc sententiam et aliarum universitatum et imperatoris mandata contra libros Ioannis Reuchlin attulit et porrexit Summo pontifici venera-

bilis et apprime doctus dominus frater Iacobus Hochstraten hereticę pravitatis inquisitor. Et quoniam decuit sanctissimum dominum nostrum hereticę pravitatis magistro in hac re nihil denegare, Sic sanctitas sua Reverendissimos duos Cardinales de sacro concilio seriosissime ordinavit ut negocium hoc et libros Ioannis Reuchlin funditus perpendent, et deinde causam ⁵ hanc Concilio proponerent. Insuper ne Ioannes Reuchlin posset interpellare aut ullam afferre excusationem, quemadmodum sepius in hoc negotio adinvenit Sic papali potestate a prænominatis iudicibus Cardinalibus missa est illi citatio in quadraginta diebus comparendi Romę et ut sententia Spirensis, prout de iure revocari posset. ¶ Postquam talis citatio ¹⁰ allata est Ioanni Reuchlin, tunc ad protrahendum iudicium allegavit quomodo Cardinalis sancte Crucis esset in hac causa partialis et sibi suspectus. Secundo allegavit quomodo universitas Coloniensis librum suum ex lingua germanica in latinam false traduxisset et librum hunc reliquis acedemiis frustillatim misissent, propter quę in suis sententiis, contra se ¹⁵ latis decepti forent. Quod tamen in rei veritate nunquam compertum est ac nunquam comperietur, cum ipsem librum suum cum additionibus ipsis Parrhysiensibus miserit. Etiam quod liber suus Romę iterum ex germanico in latinum transpositus omnino in singulis concordaverit cum traduzione universitatis nostre Coloniensis. || 20

¶ij^b

Nota Primo.

¶ Duo hic præmemorantur, lector charissime, quę (etsi puerilia sunt) rationibus tamen diluantur summopere est necessarium Obiicit nobis Ioannes Reuchlin, et id quidem falso quod doctores nostri ipsius theutonicum non intellexerint, et ob id ipsum iniquam fecerint traductionem Respondeo ²⁵ istiusmodi cavillum nihil in se firmitatis habere sed levissimum esse ac plane falsissimum. Quod licet in præcedentibus, littera D folio ultimo satis declaratum sit, hoc tamen non oberit adiecisse Nostram videlicet universitatem multos habere et doctores et magistros et tunc temporis plures habuisse qui omnes veri superioris et sint et fuerint, ipsius etiam conterranei et ³⁰ perfectissimi sue lingue interpres. ¶ Secundo si nos male traduximus ipsius theutonicum, id quod in se falsum est, quare (obsecro) Parrhysienses condemnaverunt eum, quibus a nostris missa fuit translatio iuxta ipsius adversarii nostri correctionem in defensione sua (licet satis ridicule) expressam. ¶ Tertio ut omnes Christiani unanimiter et perpetuo credant, ³⁵ sacratissime apud nos facultatis theologicę doctores synceram edidisse translationem, hoc solum adiiciam, quod in urbe Romana (uti pauloante prætactum fuit) nova facta est translatio et id quidem per sacrosanctę sedis apostolicę commissionem, per omnia et in omnibus, quę ad materiam pertinebant, cum nostra concordans. ¶ Quarto Si doctores nostri non intel- ⁴⁰

^{4.6} concilio] i. e. Lateraneusi. ^{19.39} Hoc falsum esse constat.

lexerunt theutonicum ipsius quo Suevi utuntur, tanto melius disputare contra nostros Moguntiæ potuisset, cum illuc aliquot doctores nostri ad habendam cum illo disputationem venissent. verum id facere non audebat, veluti publicum est et notorium. Quod igitur in suis scriptis erraverit, et disputare cum nostris non fuerit ausus, nemini mirum videbitur, quia superius in sua epistola, per se ipsum theologica in suo speculo oculari adducta scripsit, sicut rusticorum sacerdos in sermonibus suis medicinam allegare posset .et c.

Nota Secundo.

¶ Est et aliud (de quo statim facta est mentio) leve quoddam cavitum, quo Reuchlinistæ quidam diu multumque tripudiarunt suum patronum Ioannem Reuchlin imprudenter secuti. || Susurraverunt equidem et [¶]ij ipse in primis Oculare suum speculum per nostros frustulatum, et (ut ipsius verbis utar) truncatum et mutilatum dolo malo universitatibus missum, quo 15 faciliter quolibet doctores in suam opinionem traherent. Fundamentum vero istius obiectionis ex eo solum elicere conati sunt, quod universitates ipse in suis sententiis super numero foliorum Ocularis speculi non concordant. Respondeo, in exscribendis exemplaribus non posse neque etiam necessarium esse (maxime ubi diversi sint scriptores) numerum foliorum 20 observare. ¶ Ceterum ut puerile hoc omittam, Adversarius noster seu potius in Christo amicus Ioannes Reuchlin, integrum oculare suum speculum Parrhysiensibus misit, adiunctis etiam omnibus suis declarationibus, defensionibus et id genus aliiis armis, ut ipsius ad illa testatur epistola. Adiecit quoque et has preces Ego (inquit) quantum potero humilime peto, ut me 25 facturam vestram non destruatis, neque de gremio et de corpore vestro membrum me ledatis .et c. Iterum oravit eundem sermonem dicens Obsecro vos patres meos quam observandissimos, dignemini in hac causa ocium preferre negocio et contra me filium et alumnnum vestrum nihil statuere, definire aut declarare. et c. hec ille. Modo ad propositum, si fru- 30 stulatim misimus speculum ipsius oculare vel ad Parrhysienses vel ad alios, et ipse integrum, quare obsecro non est pro se sententiam consecutus? Aqua heret et nimis frigidus antiquis se caligis legit. Reverendi autem magistri nostri Parrhysienses viri illuminatissimi ac fide probatissimi, quo- rum ingenia aquilina et divina potius quam humana ad celos usque per- 35 tingunt, videntes ipsius in scribendo falsitatem et fictas adulaciones, veri- tatem pluris quam sue universitatis membrum fecere. Nam si iustum ha- buit causam, non quo nihil definirent, sed quo iusticiæ munus exequeren- tur, ipsius erat officii expostulare. Quid multa? Grandis moles levibus

² potuisset 1. ² notarium 1. ¹¹ uum 1. ¹⁷ Cf. p. 135. ²³ illa non illos 1.
Epistola, data Stutg. d. xiiii. kal. Iul. a. 1514. est in Actis DD. Parrh. et in III. virr. epp.

innixa columnis nec adamussim structa, in arenoso suo fundamine stabili esse non potest.

¶ Postremo, fictas dixi adulaciones et preces vanas, simulationes quoque adiūciam ac dissimulationes. Nam ipse in quadam epistola uni poete apud nos a se missa turpissime ut supra dictum est et cum maxima sui nominis infamia doctores Parrhysienses detestatur, et probrosis nominibus (*id quod facere non debebat*) eisdem illudit. Sic etiam nostris indigne f*gijj^b* cit. || Nam quos antea sepenumero in suis scriptis extollens supra quam oportuit reverendissimos appellavit, postea in mendacissimo, levissimo ac famosissimo sue defensionis libro histrionicis impudentissimisque conviciis eosdem (si veritatem licet dicere) multosque alios viros prstantissimos et optimos turpissime insectatus est. Ipsius igitur impudentiam (ut cum gratia apud bonos loquar) inauditam et mendacia sine fronte e multis pauca, licet superius tacta sunt, latius tamen in subsequentibus explicentur necesse est, ne me falso ipsi quicquam imposuisse lectores boni arbitrentur, neve idem ille liber infamis posthac defensio sed offensio et mendaciorum codex appelletur.

Nota Tertio.

¶ Posset aliquis obiicere Parcendum erat Ioanni Reuchlin velut excellenti poete et in secularibus litteris apprime eruditio, casu etiam posito, quod bis aut ter aut quater in sua consultatione aberrasset. Respondeo, id verisimile quodammodo pueris aut favore eccēcatis videri, quamvis tamen non ita sit, cum in ecclesia dei omnia debeant esse sincera,

omnia pura, clara, illibata, et nullo errorum intervallo discreta. Nam teste apostolo ut ante octo annos didici Omnes unum corpus sumus quot in Christo baptizati sumus, qui non multas sed unam sibi dumtaxat sponsam ab ēterno preelegit Nulli ergo errores, immo et ne unus quidem admittendus, cum ex una scintilla maximus interdum ignis exurgat.

¶ Secundo. ponamus casum quod princeps quidam equum emerit speciosissimum centum videlicet ducatis, et idem ille equus intra duo aut tria miliaria ter dumtaxat aut quater ceciderit, Queritur, quid de tali equo censendum sit? Respondebunt sapientes, non esse illum tali precio dignum, nequaquam tamen ex toto contennendum, eo quod imprudens fortasse, vel alio nescio quo impedimento interveniente citra naturę debilitatem sese prostraverit. Quid si tricies, si quadragies, si octogies intra duo miliaria lapsus fuerit? Clamabunt omnes, vilem esse bestiam nec aratro dignam.

Modo ad propositum: Si Ioannes Reuchlin bis, ter, quater aberrasset, minime tamen laudandus, verum quia septuagies || et amplius fortasse in suo speculo oculari atque aliis in locis (ut multorum probant testimonia) ineptissime deliravit, et frequenti suo lapsu alios labi fecit, a nemine non condemnandus iudicabitur. Ob hec predicta magis est consonum veritati,

talem tantumque virum ac senem ex propria (ni fallar) malicia et prava sua voluntate (id quod doctissimis sepe viris contigit) suas hereticas pravitates conscripsisse, quam ex ignorantia aut calami lapsu. Sed quare obsecro? ut infami fortasse gloria et nimia curiositate seipsum redde-
5 ret et insignem et famosum, sicuti quendam cum adhuc Iudeus essem,
fecisse accepi, qui ut gloriosum se faceret, Diana templum accendit.
¶ Quid multa? Nimis curiosus fuit scribendo Ioannes Reuchlin, et plus
ceteris universitatibus occulte apud Cesaream Maiestatem et Archipræsulem
Moguntinum videri voluit. Nam ubi doctores reliqui vix duo folia sancte
10 scripserunt, ipse viginti fortasse in re non necessaria insipienter emisit.

Nota Quarto.

¶ Ex verbis apostoli precedentibus nova criticorum oboritur questio,
que et multos proh dolor Reuchlinistas atrociter (sed ut spero ignoranter) momordit. Dicunt enim cum suo patrono: Quomodo hic Pepericornus
15 sacras litteras et iura ac latinorum sententias allegare novit, cum Ro-
mane lingue non sit peritus? Respondeo hanc obiectiōnē esse futilem, li-
cet magnos etiam viros in hunc usque diem male perverterit. Ego qui me-
cum fero et calamum et pugillarem, ea possum adnotare que vel in ser-
monibus publicis vel in conventiculis audio eruditōrum. Quot ego docto-
20 rum et religiosorum prædicationes intra duodecim annos audī? quot ad-
monitiones? quot sanctorum patrum auctoritates? quas ego vel per meipsum
retinere aut ex eisdem interrogare aut ad tabulam potui reponere.

¶ Præterea ego hoc mediusfidius (citra iactantiam tamen) de meipso
profiteor quod omnia que vel in biblia vel in sacris evangelii habentur,
25 per meipsum et absque interpretis adminiculo citare possim, et ad omne
propositum allegare, sive quis nostram alemanicam linguam velit || sive (§ 4^b)
hebreā. Et ut hoc ipsum adiciam Omnia ego evangelia que per totum
annum in ecclesia dei ad populum exponuntur memorię commendavi et ad
unguem recitare didici, quod non omnes fortasse facere poterunt qui in
30 litteris secularibus et fabulis plus equo obbrutuerunt. ¶ Postremo ut huic
obiectiōni satisfaciā Habeo filium Laurentium nomine, ingenuum pro-
fecto adolescentem et liberalibus disciplinis studiisque poeticis anxie im-
pallescentem, qui infinitas quodammodo et oratorum et poetarum senten-
tias tum ex suorum ore preceptorum, tum ex studio privato, ad omnem
35 mihi materiam et ad omne propositum recollēt. Quapropter cum ego
dicerem 'Ioannes Reuchlin est valde senex', respondit filius 'Maledictus puer
centum annorum' Et iterum allegavit Hugonem quem dixisse affirmabat
quod inter abusiones huius seculi sola maior est senis obstinatio. Dicenti
etiam mihi Joannem Reuchlin seipsum laudare solitum, respondit 'hoc

²⁰ quod adm. 1.

faciunt stulti quos gloria vexat inanis' .et c. Hęc et alia multa sepiuscule ex filio intelligens magnam proculdubio spem et doctrinarum et eloquentię de tam ingenuo adolescentे concepi, ita etiam ut quę ego indoctus facere non possum, ipse tandem perficiat. ¶ Non errent igitur (obsecro) diuitius Reuchlinistę qui indies (licet fortasse ignoranter) dicere consueverunt me absque magistrorum nostrorum instigatione sacras litteras citare non potuisse. Doleant quoque omnes illi qui falso circumtulerunt, quod propter scripturarum allegationes meum manuale speculum ab eisdem doctoribus et compositum et subornatum foret. Erubescat etiam et in eternum ingemiscat Ioannes Reuchlin, qui in sua defensione (ex qua mille profluunt mendacia) in littera B folio primo columna prima mentiri non erubuit et sine probationibus dicere quod doctores nostri in eodem libro multis eum lessissent calumniis. Nam ut omnia probem rationibus, Testor deum et conscientiam et adiuro deum vivum, quod manuale meum speculum (de quo sepe apud doctos fuit contentio) neque compositum sit Colonię neque impressum. Ubi ergo? me quis roget. Moguntię inquam. Et quis tibi tot allegationes scripturarum dedit? Illi profecto tres celeberrimi iustissimique viri de quibus dictum est supra, qui ex mandato serenissimi imperatoris omnium consilia perlustrantes solam ipsius Fumuli consultationem reiecerunt, cum omnium aliarum universitatum consilia absque aliqua communicatione, instinctu sancti spiritus in omnibus concordarunt. hanc igitur obiectionem declaratam relinquo. ||

¶

Nota Quinto.

¶ Dicet fortasse aliquis 'qui sunt illi articuli pravam heresim contra ecclesię doctores et catholicam fidem continentes?' Respondeo in aliquot illos opusculis impressos satis et supra fortasse quam simplicibus aut malevolis convenit esse publicatos et ob hanc causam his meis scriptis minime interserendos nec dignos quidem qui interserantur. ¶ Præterea Ego me inidoneum censeo, qui hereticas ipsius et preposteras positiones aut debeam aut possim impugnare. quam etiam provinciam (ut hoc bene intelligent Reuchlinistę) in hunc usque diem mihi vendicavi nunquam. Unde si quis me roget Quę tunc est contentatio inter te et illum? Illa inquam, quod in sua consultatione supra addictam fidem et chyrographum sua mihi manu amice porrectum me apud Cesaream maiestatem (ut supra dictum est) expresse atque implicite, nullis etiam meis præcedentibus demeritis contra me iniustissime scribendo incusaverit. In iustissime dixi. Nam quę in sua consultatione sive oculari speculo falsa esse contra me voluit, antea ipse nobili cuidam viro scribens verissima per seipsum et nullo instigante comprobavit. In his igitur quę me dumtaxat concernunt, et in quibus me non alium gessi quam bonum ac pium Christianum oportuit,

Ioanni Reuchlin in hunc usque diem ab illo proditionis sue tempore primum redargutionis stylum obieci.

Nota Sexto.

¶ Movebuntur fortasse hoc loco boni viri, dicentes, *Audivimus modo mutuę vestre contentionis inicio, legimus quoque Ioannem Reuchlin reum esse originarium, Credimus insuper te illius consultationem nunquam prodidisse, Fatemur etiam te in manuali tuo speculo legitime et sancte contra eum scripsisse, ex quo (sicuti multis incognitum fuit) in sua te consultatione apud Cesaream Maiestatem prius et indigne leſit, quam tu verbum ullo unquam tempore contra illum scripsisses .et c. Sed dic obsecro, ut eo melius rem ipsam intelligamus, Quenam sunt illa que in sua consultatione contra te scripsit et aliis in locis approbavit? Multa inquam, hoc autem in primis, quod dixit Iudeos in oratione Felamschommodym non orare contra nos, immo paratores esse || nobis servire quam damnum in- ferre .et c. cum tamen hec et alia id genus similia in manuali meo speculo satis impugnata, optimo cuique falsa ad oculum pateant. Multis igitur omissis non debuit Ioannes Reuchlin sepius a se contra Iudeos approbata in sua postmodum consultatione contra me proditorie scribendo vice-versa impugnasse, sed suorum ad virum nobilem verborum memor blasphemias et occultam Iudeorum nequitiam constanter mecum infregisse.*

¶ Quod autem dicit in defensione sua seu potius offensione littera § columna prima, sese argumentative dumtaxat et non determinative contra Iudeos scripsisse, In hoc et si merito corripiendus veritati tamen parcit, ut his patet qui ipsius ad nobilem scripta alemanice impressa legerunt. Quapropter ne levitatis argueretur, in libro defensionis sue aut potius mendaciorum, sinistra est usus persuasione.

Nota septimo quędam pulchra.

¶ Vereor hoc loco ea ob reverentiam Ihesu Christi enarrare, quę Ioannes Reuchlin ad eundem virum nobilem verissime scripsit, modo constans ipse postmodum in suis scriptis permansisset. Inter cetera dicit Iudeos mirum in modum letari cum salvatori nostro illudant omne vituperium, omnemque contumeliam tam excogitando quam componendo. Adiicit quoque Iudeos in omnibus suis negociis et in oratione quotidiana et in suis libris quos contra nos scribunt atque legunt et in oratione tandem Felamschommodym id facere indies solitos. Idipsum autem et ego verissimum esse profiteor, sed ipse modo qui postea in oculari suo speculo (sicut iam satis supra dictum est) sibimet contradicens me immerito redarguit sequi ipsum in fide catholica suspectum vero verius ostendit.

¶ Modo ad propositum et ad ipsam rem deveniendo Ponamus casum impossibilem, me videlicet multa contra Iudeos ignoranter et false scripsisse,

^{19.24.29} Dabimus epistolam totiens a Pfefferk. laudatam infra post hanc Defens.

non debui tamen ego ob eam causam a Ioanne Reuchlin aut a quovis alio Christiano culpari, tum quod mihi aliisque baptizatis ea in re maxime sit credendum, utpote in talibus nequitius et criminibus a puerili prohdolor fij etate ante baptismum exercitatis, tum quod beatus Hieronymus || super Mathem sic scribat Non condemnno errorem qui ex odio Iudeorum et pietate⁵ fidei procedit .et c. hēc sententia cunctis christifidelibus summopere est adnotanda, quē etiam ad hoc nostrum propositum sanctissime concludendo centum mihi ducatis est charior. Ipsam enim in Augusta olim adnotavi.

Nota Octavo.

¶ Dicent fortasse Reuchlinistē nonnulli, Tu Pepericorne stimulo ne-¹⁰ quicquam recalcitas Non enim is es qui Ioannem Reuchlin tam Iudeis quam Christianis notissimum superare quovis modo possis. Respondeo, non modo Ioannem Reuchlin, verum et omnes mundi principes sola veritate vinci posse, nec esse ad hoc cuiquam vel rhetorica aut eruditio opus. Non sunt viri boni ita simplices ut rationibus instructi verum a falso dis-¹⁵cernere nequeant. Non sunt etiam laici tam omnis sapientiē rudes, ut (nisi sinistris cavillationum ambagibus seducantur) veritati a me prolate et verissimis fulte rationibus deesse velint. Quapropter ego humiliiter oro atque obsecro omnes vos Christianos in Christo Ihesu, ad quoscunque hēc mea scripta pervenerint, ut mihi nuper baptizato et solam veritatem citra cuiuscunque offensionem, immo potius ad necessariam omnium instructio-²⁰nen profitenti adhērere velitis, maxime qui paratus sim falsa si quē es- sent non solum revocare, sed mortis sententiam pro illis et pro minimo etiam mendacio coram quocunque tribunalī, cum maxima mei nominis, meorumque omnium (id quod factu difficultimum foret) infamia turpiter²⁵ subire.

¶ Postremo ut prēdictē obiectioni satisfaciam Dico Ioannem Reuchlin habere conscientiam, quē plura sepe potest, quam ducenti testes ac totidem libri, et ab illa tandem sese intelligat vincendum. Quod ne nimis sero fiat ipsius officii est providere.

30

Sequitur historia.

Hoc negocium erroris ac hēresis dictum est magnificentissimo ac Christianissimo Regi Franciē et presertim de mandatis imperialibus contra libros Reuchlinos emissis et quanquam Rex Franciē et imperator in rebus secularibus erant discordes, tamen ut hēc et similia hoc loco missa ego³⁵ fij faciam, || imperatore fidem christianam tangentia consensit ac sequentes litteras ad sanctissimum papam scripsit sonantes de verbo ad verbum hoc modo.

²⁹ vicēdū 1.